

קונטרס

העירוב בעיירות הגדולות

לפי שיטת רבינו הזקן בשלחן ערוך שלו
ורבותינו נשיאינו אדמו"רי חב"ד

*

כולל

סימן שמה (ס"ה-יב) וסימן שסד, מתוך

שלחן ערוך אדמו"ר הזקן

שבהם נתבארו ההלכות הקשורות לנושא

עם ביאור

דברי שלום

נערך על ידי

הרה"ת ר' שלום דובער לוין

*

מוגש לקראת חגיגת הבר-מצוה של התמים

ישראל יהודה שי' לוין

ביום הרביעי, ד' לחדש אלול, ה'תשע"ט

ברוקלין נ.י.

ב"ה

פתח דבר

בהלכה זו של "העירוב בעיירות הגדולות", לפי שיטת רבינו הזקן, דנתי כבר מספר פעמים, במשך השנים (ראה דובר שלום ע"י קכט, וע"י קמה. שיעורי הלכה למעשה ח"א ע"י קסה. אור ישראל גליון עג ע"י רכט).

באחרונה דנו כמה בנושא הזה, ובהמשך לזה חזרתי ולמדתי הלכה זו, וביררתי הלכה זו לענ"ד.

*

בשנים האחרונות עוסק אני בעזה"ת בעריכת ביאור "דברי שלום" לשלחן ערוך רבינו הזקן, בבירור שיטתו, לפי מקורותיו בתלמוד ופוסקים.

בתחלה יועתקו לפנינו הסימנים הקשורים לנושא "העירוב בעיירות הגדולות" (סי' שמה ס"ה-יב, וסי' שסד), מתוך השלחן ערוך שלו, עם ביאור "דברי שלום" הנ"ל. אחר כך יבא סיכום וביאור הלכה זו.

עיקר המטרה היא לבאר ולסכם הלכה זו באופן קל ומובן, גם למי שאינו בקי בהלכות עירובין, כדי שכל אחד יוכל להבין ולשפוט בעצמו, אם ומתי מועיל העירוב של צורת הפתח, לפי שיטת רבינו הזקן בשלחן ערוך שלו.

ויהי רצון שנזכה לכוון את האמת, בבירור שיטת רבינו הזקן.

*

החוברת מוגשת בזה, לקראת חגיגת הבר-מצוה של נכדי התמים ישראל יהודה ש"י לוי, ביום הרביעי, ד' לחודש אלול הבע"ל.

שלום דובער לוי

כ"ף מנחם אב, ה'תשע"ט
ברוקלין, נ.י.

תוכן ענינים

2	פתח דבר
3	שלחן ערוך רבינו הזקן – סי' שמה
15	שלחן ערוך רבינו הזקן – סי' שסד
23	העירוב בעיירות הגדולות
24	רחוב שבוקעים בו ס' רבוא בכל יום
25	שערים המכוונים זה כנגד זה
25	ג' מחיצות מסביב
26	עומד מרובה על הפרוץ
27	הסמטאות שבעיירות הגדולות
28	עיר שאין בה ששים ריבוא

שלחן ערוך רבינו הזקן – סי' שמה

ה כל מקום שיש לו שם ד' מחיצות, אע"פ שאינן שלימות אלא פרוצות באמצעו, ואין בהן אלא אמה לכאן ואמה לכאן בכל זווית^א, כגון ד' קורות הנעוצים ברשות הרבים לארבע זוויות וכל אחת עביה אמה על אמה, שנמצא שלכל רוח יש מחיצה ברוחב אמה מזוית זו וברוחב אמה מזוית זו^ב, אם אין ביניהם אלא י"ג אמות ושליש^ג, הרי זה רשות היחיד מן התורה, והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב^ד.

אבל מדברי סופרים אינן חשובות מחיצות להתייר הטלטול בתוכו^ה, אפילו הן בכרמלית, הואיל והפרוץ מרובה על העומד^ו, אלא לעולי רגלים בלבד התיירו לעשות כן סביב הביראות שברשות הרבים, כדי שיהיו מים מצויים להם בשבתות:

הרבים לבין הפסין חייב ... ואפילו היה בבקעה ואין שם ביניהם באר).

יוצא אם כן, שכל מקום שיש לו ארבע עצים בארבע פינותיו, וכל עץ יש בו כדי לחקוק אמה על אמה, ואין ביניהם ט"ז אמה, מה שביניהם הוא רשות היחיד מן התורה.

*

והיינו אף אם רבים בוקעים בין הפסין, כנפסק ברמב"ם הל' שבת פי"ז הל"ג (ואפילו היו רבים בוקעין ועוברין בין הפסין לא בטלו המחיצות). כדעת חכמים במשנה כב, א (רבי יהודה אומר אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו צריך).

ובקונטרס אחרון לקמן סי"ב ק (דאף שהרבים בוקעים על המחיצה עצמה לא מבטלו לה, לרבנן דקיי"ל כוותיהו, כמ"ש הרמב"ם).

וכן נפסק לקמן סי' שסג סמ"ב (שמן התורה אין בקיעת רבים מבטלת ממנו שם המחיצה).

ה עירובין כ, ב (לא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד). רמב"ם שם ה"ל (לא התיירו הפסים האלו אלא בארץ ישראל, ולבהמת עולי רגלים בלבד). תוס' סוכה ז, ב ד"ה סיכך על גבי פסי (דלא התיירו אלא לעולי רגלים ... מדאורייתא שרי). מ"א סי' תרל ס"ק ט (בפסין ... דלא התיירו אלא לעולי רגלים ... מדאורייתא מחיצה מעלייתא הוא, ורבנן הוא דגזרו).

ו עירובין ג, א (פסי ביראות שהתרתה בהן, פרוץ מרובה על העומד). תוס' שם יז, ב ד"ה עושין (והא דאמר לעיל (דף טו:) הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה, היינו היכא דליכא שם ד' מחיצות, כי הכא, דהואיל ואיכא בכל צד אמה מכאן ואמה מכאן חשיב פתח). רמב"ם פי"ז הכ"ז (ואע"פ שהפרוץ מרובה על העומד בכל רוח ורוח, הואיל וארבע הזוויות עומדות). רבנו יהונתן שם ו, א ד"ה אמר ר' יצחק בר אדא (אבל בזמן הזה שאנו בגלות ... לא שרינן לטלטל בתוכה במחיצות אלו, שפרוץ מרובה על העומד). ריטב"א שם יז, ב (כך הוא דין תורה, דכל שיש מחיצות שלימות בזוויות שיעור אמה לכל צד כעין פסי ביראות, ש[ת]הא חשובה מחיצה גמורה, ולא תפסל בשום פרצה בעולם, ובאו חכמים ואסרו, שלא לטלטל בו אלא לצורך עולי רגלים). הובא גם בשו"ת צמח צדק או"ח סי' מ ס"ו. ומה שכתבו "ולא תפסל בשום פרצה בעולם" פירושו, אף במקום שהפרוץ מרובה על העומד (כנ"ל, וכדלקמן הערה מג).

דין פרוץ מרובה על העומד נתבאר לקמן סי' שסב ס"ח (כל היקף מחיצות שהפרוץ שבו מרובה על העומד אסור, וכאלו כולו פרוץ ... שכך היא הלכה למשה מסיני).

א משנה עירובין פ"ב יז, ב (עושין פסין לביראות ארבעה דיומדין נראין כשמונה ... גובהן עשרה טפחים ורוחבן ששה). גמרא שם כב, א (הכא איכא שם ארבע מחיצות). רמב"ם פי"ז הכ"ז (באר שעשה לה שמונה פסין מארבע זוויות, שני פסין דבוקין בכל זווית, הרי אלו כמחיצה ... וכמה יהיה גובה כל פס מהן עשרה טפחים, ורחבו ששה טפחים).

בטור ושוי"ע לא הובאה הלכה זו, שהרי אין לנו עתה ביראות של עולי רגלים, שהתיירו בהם פסי ביראות. גם לא הובאו בטור ושוי"ע הלכות "הזורק לתוכה מרשות הרבים חייב", שהרי בכל אופן אסור מדברי סופרים. אמנם הובאה הלכה זו לענין סוכה, בטור ושוי"ע סי' תרל ס"ז (סיכך על גבי ... באר שיש לו פסין, הרי זו סוכה כשרה, לאותו שבת שבתוך החג בלבד. מתוך ש... פסין אלו מחיצות לענין שבת, נחשוב אותם כמחיצות לענין סוכה).

ב ברייתא שם יט, ב (היתה שם אבן מרובעת, רואין כל שאילו תחלק ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן, נידון משום דיומד). רמב"ם שם הכ"ח (היה במקום אחד מן הזוויות, או בכל זווית מארבעתן, אבן גדולה ... רואין כל שאילו יחלק ויש בו אמה לכאן ואמה לכאן בגובה עשרה, נדון משום זווית שיש בה שני פסין).

ג משנה שם (וביניהן כמלא שתי רבקות של שלש שלש בקר דברי רבי מאיר. ר' יהודה אומר של ארבע), וכרבי יהודה. גמרא שם יט, ב (יתירות על שלש עשרה ואינן מגיעות לארבע עשרה), ופרש"י (שמונה בקר, יצאו מכלל שלש עשרה ולכלל י"ד לא באו, ד"ה אמה ושליש הן). רמב"ם שם הכ"ז (ובין כל פס לפס כמלוא שתי רבקות של ארבעה ארבעה בקר, אחת נכנסת ואחת יוצאה. שיעור רוחב זה אין יתר על שלש עשרה אמה ושליש).

*

והיינו ש"אם אין ביניהם אלא י"ג אמות ושליש", הוא רשות היחיד מן התורה, וגם התיירו לעולי רגלים "לעשות כן סביב הביראות שברשות הרבים". משא"כ אם הוא יותר מ"י"ג אמות ושליש", אף שגם בזה הוא רשות היחיד מן התורה, כדלקמן סי"א (דין רשות הרבים, אם הוא רחב ט"ז אמה, שהרי אין לו אלא ב' מחיצות משני צדדיו בלבד (אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברוחב רשות הרבים מכנגד חלל השער)). והיינו שהריוח בין המחיצות ט"ז אמה, וחלל השער י"ד אמה, שאז אינו רשות הרבים מן התורה, ושם נסמן (הערה מג). מכל מקום בזה לא התיירו לעולי רגלים "לעשות כן סביב הביראות שברשות הרבים".

ז עירובין כ, א (עבד כעין פסי ביראות ברשות הרבים זורק לתוכה חייב). רמב"ם שם הל"ג (הזורק מרשות

ו וכן מקום המוקף ג' מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית¹, או אפילו אין בו אלא ב' מחיצות ולחי², שלחי זה נדון

משום מחיצה. דהרמב"ם לא נקט דהכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב אלא בהלכה ט, במבוי שהוא כרמלית, ולא בהלכה י, כשכתב שלחי אינו מועיל בהכשר רשות הרבים, לא כתב שמכל מקום הזורק לתוכו חייב, משמע דאף מדאורייתא אין מועיל לחי לרשות הרבים. ואף רש"י שבהא דאמר רבי יהודה מבוי שאינו ראוי לשיתוף הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב, פירש שהוא מפולש, וכן פירש הרא"ש בסוכה, ולא כתבו שהוא הדין רשות הרבים, אלמא דברשות הרבים לא יועיל לחי אף לחייב להזורק לתוכו).

ואף שגם לענין רשות הרבים תניא עירובין כב, א (יתר על כן אמר רבי יהודה, מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים, עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן, או קורה מכאן וקורה מכאן, ונושא ונותן באמצע).

לא קיי"ל כרבי יהודה, אלא כרבנן שם (אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך).

ואף שהי' מקום לפרש, שגם רבנן מודים שמן התורה סגי בלחי מכאן ולחי מכאן, כמבואר בתוס' שם ד"ה דרבנן (הוה מצי לשנויי דרבנן לא פליגי אדרבי יהודה אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא מודו ליה).

מכל מקום אין זו מסקנת הגמרא, אלא (דרבנן אדרבנן [נמין] לא קשיא, הכא איכא שם ארבע מחיצות, התם ליכא שם ד' מחיצות). והיינו שגם מן התורה לא סגי בב' מחיצות ולחי מכאן ולחי מכאן, אלא דוקא באמה מכאן ואמה מכאן, כמו בפסי ביראות ד"איכא שם ארבע מחיצות".

ויתירה מזו נתבאר כאן בסמוך (אם הוא פתוח לרשות הרבים, הזורק לתוכו פטור, שאינו כרשות היחיד מן התורה, מפני שלפעמים נדחקים רבים לתוכו כשיש דוחק רב ברשות הרבים). והיינו שבפתוח לרשות הרבים, אף מחיצה ממש ברוח השלישי אינה מועלת לעשותה רשות היחיד מן התורה.

ואם יש שתי מחיצות, וברוח שלישי ורביעי יש אמה מכאן ואמה מכאן, יתבאר לקמן סי"א (והערה מג).

*

יוצא אם כן סיכום הלכה זו:

(א) מבואות המפולשים לרשות הרבים, והן עצמן רשות הרבים גמורה (שמה, יא), אין מועיל מהתורה לעשותו רשות היחיד, אלא אמה מכאן ואמה מכאן (שמה, ה. שמה יא), או צורת הפתח מכאן וצורת הפתח מכאן (שסד, ד). אבל מדברי סופרים, גם זה וזה אינו מועיל, אלא דלת מכאן ודלת מכאן (שסד, ד).

(ב) מבואות המפולשים לרשות הרבים, והם עצמם אינם רשות הרבים, אין הלחי מועיל לעשותו רשות היחיד מהתורה (שמה, ו), אלא עושין לו צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן (שסד, א).

(ג) מבואות המפולשים לכרמלית, והן עצמן אינן רשות הרבים, מועיל הלחי מן התורה לעשותו רשות היחיד, שהלחי נידון כמחיצה (שמה, ו). אבל מדברי סופרים, הלחי אינו מועיל, אלא צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן (שסד, א).

(ד) ואם רוחב המבוי הוא יותר מעשר אמות אין הלחי מועיל לו (שסד, א), אלא צורת הפתח מכאן וצורת הפתח מכאן.

¹ רש"י עירובין יב, ב ד"ה חייב (דשלש מחיצות דאורייתא). רשב"א עירובין יא, ב ד"ה גירסת הספרים (דשלש מחיצות דאורייתא), ובעבודת הקודש שער ג ס"א (מקום מוקף שלוש מחיצות גבוהות עשרה טפחים ורחב ארבעה או יותר ... הרי זה רשות היחיד דבר תורה). **טור** רס"י שסג (מן התורה כל מקום שיש לו ג' מחיצות הוא רשות היחיד גמור). **ט"ז סי' שסג** ס"ק א (נשאר עליו שם רשות היחיד גמור מן התורה). **לבוש** שם ס"א (קבלו חז"ל שמן התורה כל מקום שיש לו שלש מחיצות אינו רשות הרבים), **ואליה זוטא** סי' זה ס"ק א (מדאורייתא רשות היחיד גמור אף בג' מחיצות לחוד). **וכ"מ במ"א** סי' זה ס"ק א (משמע בדברי הפוסקים דכשיש שני מחיצות ולחי הוי רשות היחיד דאורייתא ... דלחי משום מחיצה).

וכן הוא לקמן סי' שסא ס"ד (חצר שנפרצה במילואה ... הוא רשות היחיד מן התורה). סי' שסג ס"א (כבר נתבאר בסי' שמ"ה, שמן התורה כל מקום שיש לו ג' מחיצות ופרוץ במילואו ברוח רביעית, הוא רשות היחיד גמורה).

² עירובין שם (מבוי שאינו ראוי לשיתוף (מפולש, רש"י), הכשירו בלחי, הזורק לתוכו חייב ... לחי משום מחיצה (וקסבר שלשה מחיצות דאורייתא, רש"י)). רא"ש סוכה פ"א סי' ט (מבוי שאינו ראוי לשיתוף, פירוש שהוא מפולש, הכשירו בלחי, הזורק לתוכו חייב ... לחי משום מחיצה). מ"א שם (משמע בדברי הפוסקים, דכשיש שני מחיצות ולחי, הוי רשות היחיד דאורייתא, כדאיתא בעירובין דף י"ב דלחי משום מחיצה. וכ"כ הרא"ש פ"ק דסוכה).

ואף שנתבאר לקמן סי"א (דין רשות הרבים, אם הוא רחב ט"ז אמה, שהרי אין לו אלא ב' מחיצות משני צדדיו בלבד (אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברוחב רשות הרבים מכנגד חלל השער)), ושם נסמן (הערה מג). והיינו שגם מן התורה לא סגי בב' מחיצות ולחי, אלא באמה מכאן ואמה מכאן.

היינו דוקא במקום שהיא רשות הרבים גמורה, שבו לא סגי בלחי. משא"כ כאן לא מיירי במבוי מפולש שהוא רשות הרבים גמורה, אלא במבוי המפולש, שהוא עצמו אינו רשות הרבים, כדלקמן רס"י רסד (מבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים, והוא עצמו אינו רשות הרבים, כגון שאין רבים בוקעים בו, או שאין ברחבו ט"ז אמה). שדוקא בזה נידון לחי כמחיצה, לעשותו רשות יחיד מן התורה.

ונתבארו הדברים בשו"ת אבני נזר חו"מ סי' קז (אף דמן התורה לחי משום מחיצה, והזורק למבוי מפולש שיש לו לחי חייב. מכל מקום היכי דרבים בוקעים, היינו במקום שהוא רשות הרבים, לא הוי רשות היחיד אפילו מן התורה).

וכן הוא בשו"ת דברי נחמ"י סי' כג (נראה לי דהא דאמרין דלחי ... הוי כמחיצה, היינו היכא דבלאו הכי יצא מתורת רשות הרבים, כגון שהחלל שבין ב' מחיצות אינם רחבים י"ו אמה, או בקעה כו', אז מהני הלחי); אלא שהוא כתב כן אף לענין צורת הפתח (ומסתפק בהאמור לקמן סי' שסד ס"ד).

ונתפרש יותר בשו"ת אגרות משה ח"א סי' קעט (ומשמע בפשיטות דמה שאין מועיל לחי ברשות הרבים הוא גם מדאורייתא, אף למאן דאמר לחי

ואפילו אם גם החלל שביניהם אין בו ד'²⁹, שאינו רשות היחיד שם³⁰. מכל מקום על גבי הכתלים למעלה, אם יש שם ד' על ד' בהצטרפות כולם עם החלל שביניהם, הרי הוא רשות היחיד שם.

ואף על פי שאינו ראוי להשתמש שם על גבי כתלים, שאין בהם רוחב ד' בכל אחד, מכל מקום הרי אפשר להניח שם על גביהם דף הרחב ד' על ד' כמדתם עם החלל שביניהם, ולהשתמש עליו³¹:

²⁹ משנה שבת צט, א (חולית הבור והסלע שהן גבוהין עשרה ורחבן ארבעה, הנוטל מהן והנותן על גבן חייב, פחות מכן פטור). ר' יוחנן עירובין עח, א (בור וחוליתיה מצטרף לעשרה. ואמאי הא לא משתמש ליה. אלא מאי אית לך למימר דמנח מידי ומשתמש, הכא נמי דמנח מידי ומשתמש). ופרש"י (וכי היכי דשמעינן מינה לגובה שמעינן מינה נמי דמצטרפין לפותיא, דהא קתני ורוחבן ארבעה).

³⁰ תוס' שם ד"ה אלא מאי (היכא דאין הבור רחב ד' מבפנים, אלא על ידי צירוף חוליא, והחוליא גבוה עשרה מבחוץ לרשות הרבים, דאע"ג דתוכו לאו רשות היחיד הוא, על גביו רשות היחיד).

וכדלעיל ס"א (איזו היא רשות היחיד, מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים, ויש בחללו ד' טפחים על ד' טפחים, שזהו שיעור מקום חשוב הראוי להשתמש בו), ושם נסמן.

ואם כן לא שייך כאן הטעם המובא לעיל מהגמרא (כיון דעשאו רשות היחיד כמאן דמלי דמיא. אמר עולא קל וחומר לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כל שכן), שהרי בפנים אינו רשות היחיד. על זה אומרת הגמרא, שכאן הטעם הוא (דמנח מידי ומשתמש).

ולעיל אצל "כתלים המקיפים את רשות היחיד", לא שייך הטעם האמור כאן, כמבואר בתוס' סוכה ד, ב ד"ה חלון (כעין חצר, דלא שייך להחשיבו רשות היחיד מטעם דאי מנח עליה מידי, אלא בדבר צר כעין עמוד רוחב ד'). גיטין טו, ב ד"ה גידוד (דמיירי ברחב הרבה, דלא שייך מנח עליה מידי אלא בדבר צר). וכן הוא באבן העוזר (שם איירי בחצר רחב הרבה, דלא שייך שם לאנוחי למעלה מידי ולאשתמושי). לכן אמרו על זה בגמרא את הטעם הראשון הנ"ל,

³¹ רב אשי שם (אמר ליה ... הכא נמי דמנח מידי ומשתמש). רש"י ד"ה הכא נמי (מניח דף ארבעה ... ומשתמש עליו).

והי' מקום לפרש בגמרא, שאם מניח דף, נעשה רשות היחיד. אבל בתוס' שם (על גביו רשות היחיד, משום דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש).

עי' מגיני שלמה שבת קא, א ד"ה הני ביצאתא.

דבגמרא שם (אמר רב הונא הני ביצאתא דמישן (ספינות קטנות וקצרות מלמטה עד כחודו של סכין, רש"י) אין מטלטלין בהן (דלאו רשות היחיד נינהו, שאין ברחבן ארבע מלמטה, לפיכך אין מחיצותיהן מחיצות, רש"י) אלא בארבעה. ולא אמרן אלא שאין בפחות משלשה ארבעה, אבל יש בפחות מג' ארבעה לית לן בה. ואי מלינהו קני ואורבני, לית לן בה (עד מקום רחבן, הרי הן כשרות לטלטל, אם יש משפת רוחבן ולמעלה י, רש"י)).

כמחיצה ג', ע"ד שיתבאר בסי' שס"ג³², הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב. אבל חכמים אסרו לטלטל בו יותר מד' אמות, ושלא להוציא ולהכניס מתוכו לרשות היחיד ולא לרשות הרבים, כדין הכרמלית שיתבאר³³.

במה דברים אמורים כשמקום זה הוא פרוץ ופתוח לכרמלית, אבל אם הוא פתוח לרשות הרבים, הזורק לתוכו פטור, שאינו כרשות היחיד מן התורה, מפני שלפעמים נדחקים רבים לתוכו כשיש דוחק רב ברשות הרבים³⁴:

ז כתלים המקיפים את רשות היחיד, הרי על גביהם רשות היחיד, אע"פ שאינן רחבים ד'³⁵.

³² סעיף א (שלחי זה נידון משום מחיצה גמורה מן התורה, בכל מקום שיש לו ב' מחיצות שלימות ולחי זה כמ"ש בסי' ש[מ]י"ה, אלא שחכמים אסרו בב' מחיצות ולחי, והתירו בג' מחיצות ולחי).

³³ דין הכרמלית שהיא מקום פטור מהתורה, נתבאר לקמן סעיף יט (ומקום זה הוא מקום פטור מהתורה ... ועשאוהו רשות בפני עצמו וקראוהו כרמלית).

ואילו דין הכרמלית שהיא רשות היחיד מהתורה, נתבאר לקמן ס"י שנח ס"א (כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם ... אף על פי שהן רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב, שהרי מחיצות גמורות הן, אלא שמחוסרין דיורין, הרי הן ככרמלית מדברי סופרים).

³⁴ רשב"א עירובין ט, א ד"ה מקום (ואולי נאמר דאפילו יש לו שלש מחיצות, כיון שהוא פתוח לרשות הרבים כרמלית היא ... כך יש לי לפרש לפי דברי רש"י ז"ל). מ"מ הלי' שבת פ"ז ה"ט (ויש מחלקים בין פתוח לרשות הרבים לפתוח לכרמלית). כ"מ שם (ועל כרחק משוינן חילוק בין פתוח לרשות הרבים לפתוח לכרמלית). ט"ז סי' שסג שם (דבסי' שמ"ה מיירי שהרוח הרביעית הוא לרשות הרבים ... מפסידו מלהיות רשות היחיד ... משא"כ כאן דלא מיירי בענין זה שדוחקין שם רבים לפעמים, ממילא נשאר עליו שם רשות היחיד גמור מן התורה ... חילוק זה מצאתי במ"מ פ"ז).

וכן הוא לקמן ס"כ (כגון מבואות שיש להם ג' מחיצות, ואין להם לחי או קורה ברוח רביעית, הפתוחה לרשות הרבים ... הן כרמלית). סי' שסא ס"ד (חצר שנפרצה במילואה ... לרשות הרבים נעשה גם כן כרמלית ... ואם נפרצה לכרמלית ... הוא רשות היחיד מן התורה). סי' שסג ס"א (כבר נתבאר בסי' שמ"ה שמן התורה כל מקום שיש לו ג' מחיצות ופרוץ במילואו ברוח רביעית, הוא רשות היחיד גמורה אם פרוץ לכרמלית ... אם פרוץ לרשות הרבים ... ככרמלית). סי' שפו ס"א (מבוי פתוח לרשות הרבים, אינו רשות היחיד מן התורה).

³⁵ עולא שבת צט, ב (בעי רבי יוחנן כותל ברשות הרבים גבוה י' ואינו רחב ארבע ... וזרק ונח על גביו, מהו, מי אמרינן כיון דאינו רחב ד' מקום פטור הוא, או דילמא כיון דעשאו רשות היחיד כמאן דמלי דמיא. אמר עולא קל וחומר לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כל שכן). טור ושו"ע ס"ג (כתלים המקיפים רשות היחיד, על גביהם רשות היחיד, אפילו אינם רחבים ד').

אבל אם הם כלפי חוץ ואינם עוברים כלפי פנים, אינם בטלים אצלה, והרי הם נדונים לפי גבהם ורחבם כמו שיתבאר^ח:

ט אויר רשות היחיד הוא רשות היחיד עד לרקיע. ולכן אם נעץ קנה ברשות היחיד, אפילו גבוה מאה אמה, על גביו רשות היחיד^ט. וכן כל מה שיש ברשות היחיד, בין רחב בין קצר^י בין גבוה בין נמוך דינו כרשות היחיד, שכן דרך לבנות ברשות היחיד עליות זו למעלה מזו קטנות וגדולות^כ:

משא"כ לפי המסקנא הן כרשות היחיד. ונתבאר בדברי נחמיה סח, ב.

וכן משמע מלשון רמ"א ס"ד (ואם הם כלפי חוץ ואינם עוברים כלפי פנים, נדונים לפי גבהן ורחבן). שמקורו בעבודת הקודש שער ג ס"א (היו בהן חורין פתוחין כלפי חוץ ואין עוברין כלפי פנים ... אין אלו רשות היחיד). משא"כ אם פתוחין אף לפנים, הווי חורי רשות היחיד.

ואף שיתבאר לקמן סי' שנג ס"ב (זיז, דהיינו דף הבולט מן הכותל לרשות הרבים אם הוא ... למטה מעשרה מן הארץ, כיון שהוא באויר רשות הרבים, זכו בו רבים, ואוסרים הם על בעל הבית להשתמש בו דרך חלונו, אף על פי שהוא פתוח לו).

נתבאר בקונטרס אחרון שם ס"ק ב (ועיין אליה זוטא שחילק בין חורין לזיז, ומוכרח הוא ... דתשמיש הרבים אוסר על בעל הבית). והוא באליה זוטא שם ס"ק א (ואפשר לחלק בין זיזין לחורין).

ובפסקי דינים צמח צדק שסא, ב (איך אשתמיטתי דברי רבינו ירוחם, שפוסק בפשיטות להיפך). והוא ברבינו ירוחם נ"ב ח"ד נז, ב (וכתבו התוס' וחורים שבכותל משני צדדיו, כלומר שהם ברשות הרבים כנגד פני רשות הרבים, והם כמו כן ברשות היחיד כנגד פני רשות היחיד, שהם מפולשים, אם היו למטה מעשרה טפחים לאו כרשות היחיד דמו).

וראה רשימות שיעורים שבת ס"ל. הערות וביאורים תשמז ע' 56.

^{יח} לקמן ס"יח.

^{יט} **רב חסדא שם** (אמר רב חסדא נעץ קנה ברשות היחיד וזרק ונח על גביו, אפילו גבוה מאה אמה חייב, מפני שרשות היחיד עולה עד לרקיע). טור וש"ע ס"ה (אויר רשות היחיד הוא רשות היחיד עד לרקיע). מ"א ס"ק ג (ואם נעץ קנה ברשות היחיד, על גביו הוי רשות היחיד).

^כ אף דאמרינן (שבת ד, א) "והא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ד' על ד'". וראה הערות וביאורים תשמב ע' 23.

^{כא} **ב"י** סוף הסימן (אבל ברשות היחיד אין מקום לרשות אחרת, שכל דבר שבתוך רשות היחיד הוא רשות היחיד, בין גבוה בין נמוך בין רחב בין קצר, שכן דרך היחיד לבנות עליות זו למעלה מזו). **לבוש** ס"ו (וכל מה שברשות היחיד נידון כרשות היחיד, בין גבוה בין נמוך בין רחב בין קצר, שכן דרך לבנות ברשות היחיד עליות זו למעלה מזו קטנים וגדולים).

וכן הוא לקמן סוף סכ"ה (ולדברי הכל אין מקום פטור ברשות היחיד, אלא כל מה שיש ברשות היחיד הוא רשות היחיד), ושם נסמן.

ח חורים שבכתלי רשות היחיד, שכלפי רשות היחיד הם רשות היחיד^ט.

ואפילו הם מפולשים כלפי חוץ לרשות הרבים, והם למטה מי' טפחים, ששם הוא אויר רשות הרבים, ובני רשות הרבים משתמשים בהם, אעפ"כ כיון שאפשר להשתמש בהם מרשות היחיד הרי הם בטלים אצלה ונחשבים כמוה^ט.

והיא ההלכה דלקמן סי' שנה ס"ז (ספינות קטנותא שמתקצרות למטה עד כחודו של סכין, והקצר שלהן גבוה ג' טפחים, שאין רוחב ד' טפחים למטה בעוד שלא הגביהו ג' טפחים מקרקעיתו, אין מטלטלים בתוכו יותר מד' אמות, אפילו יש במחיצותיה גובה י' טפחים ממקום שהרחיבו ד' ולמעלה ... אם מילא קנים בקרקעיתן עד מקום רחבן, הרי הן מחיצות כשרות (למעלה), אם יש בהן י' משם ולמעלה).

והקשה התוס' שם ד"ה הני ביציאתא (למה לי מלינהו קני ואורבני, אע"ג דלא מלאן, כיון דיכול למלאות חשיב רשות היחיד, כדאמר בפרק חלון (עירובין דף עח). משום דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש). וכן הובא לעיל מהתוס' שם (על גביו רשות היחיד, משום דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש). וכן הוא בתוס' סוכה ד, ב ד"ה פחות (ויחשבה רשות היחיד מטעם דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש, כדאשכחן בריש חלון). גיטין טו, ב ד"ה גידוד (ויחשב רשות היחיד מטעם דאי בעי מנח עליה ומשתמש, כדאמר בפרק חלון). ואפשר גרסו כן התוס' בדברי רב אשי (דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש).

ותירץ במגיני שלמה שם (נראה לחלק, דכיון דכרמלית מתחתה כמו שכתבתי, אסרו חכמים לטלטל אפילו במקום הרחב באויר, דמחזי כאויר כרמלית, דתופסת עד עשרה, כדאיתא פ"ק. ואע"ג דאי בעי ממלא, מכל מקום השתא מיהא דלא מלינהו הוי כאויר כרמלית, ולא דמי להתם).

וכן כאן, אף שעדיין לא הניח על גביהם דף, מכל מקום "הרי אפשר להניח שם על גביהם דף", והוי כאילו הניח.

*

והטעם שעל גבי הדף הוי רשות היחיד, נתבאר לעיל ס"א (עמוד או תל שהוא גבוה עשרה ורחב ד' על ד', הרי הוא כמוקף מחיצות גבוהות עשרה, שהלכה למשה מסיני היא שאנו אומרים גוד אסיק, דהיינו שאנו רואים את ד' צדדי העמוד הגבוהים י' טפחים, כאלו נמשכו והועלו למעלה על ראשו ועומדים כמחיצות סביב לו, ונמצא ראשו מוקף מד' צדדים וחללו ד' על ד').

^ט שבת ז, ב (וחורי רשות היחיד כרשות היחיד). רש"י שם ד"ה והשלימו (כותלי רשות היחיד, ובהם חורים כלפי רשות היחיד, שהם כרשות היחיד). טור וש"ע ס"ד (חורים שבכתלי רשות היחיד, שכלפי רשות היחיד, הם רשות היחיד).

וכן הוא לקמן סכ"ב-ג. סי' שנא ס"ב. סי' שנג ס"ב. סי' שנה ס"יא. סי' שנה ס"א וס"ח. סי' תה ס"ז.

^י **מ"א** ס"ק ב (ואפילו הם למטה מי'. ומה שכתבו התוס' דלמטה מי' שייך לרשות הרבים. היינו לפי הסלקא דעתא, כן נראה לי). **עי' תוס'** שם (אבל שלמטה מעשרה אין בני רשות היחיד משתמשים שם, מפני בני רשות הרבים משתמשים בהן). ועל זה כתב המ"א דהיינו רק לפי הסלקא דעתא,

וכלים המחוברים לקרקע אין עליהם תורת כלי לענין זה, וגזרו עליהם לעשותם כרמלית, אם רחבים ד' ואינם גבוהים י'^כ:

יא איזו היא רשות הרבים, רחובות^כ, ושווקים^כ, הרחבים ט"ז אמה^כ על ט"ז

למטה מי'). ועל זה מפרשים התוס' (דאין כרמלית בכלים, כמו שפירש רש"י לקמן גבי היתה קופתו מונחת כו'), והיינו מה שפירש רש"י ח, א ד"ה פחות מכאן (ואם תאמר פחות מי ורחבה ד' כרמלית היא. לא גזור רבנן לבטולי מתורת כלים, הואיל וכלי הוא). שעל זה מפרשים התוס', שכיון דאין כרמלית בכלים, דינם כרשות הרבים, ולכן חיב.

מ"א ס"ק ד (וכלי שאין גבוה י' עומד ברשות הרבים, אין לו דין כרמלית, אלא הוי כמו רשות הרבים, דאין כרמלית בכלים (רש"י). עיין סי' שני"ה ס"א מה שכתבת').

ע"י מ"א סי' שנה ס"ק ו בשם רש"י (ואם אין מחיצות הספינה גבוהים י' הוי כרמלית, ומותר לטלטל מתוכה לים ומן הים לתוכה (רש"י), כיון שעומד בכרמלית. עסי שמ"ה ס"ו, וסי' רס"ו ס"ב, מה שכתבת').

וסי' רסו ס"ק ז (העגלה ... כרמלית נמי לא הוי, דאין כרמלית בכלים כמ"ש רש"י דף ח', וכ"כ התוס' דף ה', כיון דלא קביעי בטל לגבי רשות הרבים).

וכן הוא לקמן סי' שנה ס"ה (ולא אמרו שאין כרמלית בכלים, אלא בכלי העומד ברשות הרבים, שהוא בטל לרשות הרבים ונעשה כמוה, אבל כשעומד בכרמלית, כרמלית הוא).

תוס' שבת יא, ב ד"ה אלא לאו (ואע"ג דאין כרמלית בכלים, האי גת, כיון דמחובר לקרקע לא שמייה כלי). מ"א ס"ק ד (אבל בכלי המחובר לקרקע הוי כרמלית (תוס' דף יא)).

כ"ב ברייתא ו, א (ואיזו היא רשות הרבים, סרטיא, ופליטיא גדולה, ומבואות המפולשין, זו היא רשות הרבים גמורה). ופירש"י (סרטיא, מסילה שהולכין בה מעיר לעיר. פליטיא, רחבה של עיר ששם מתקבצין לסחורה. ומבואות של עיר, רחבים י"ו אמה, המפולשין משני ראשיהן לפליטיא). טור וש"י ס"ז (איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים). מ"א ס"ק ה (רחובות, דרכים שעוברים מעיר לעיר, הוי רשות הרבים).

ואף שבברייתא (ופירש"י) נמנו רק שלושה סוגי רשות הרבים: (א) סרטיא, שהיא דרך מעיר לעיר. (ב) פליטיא, שהוא שוק. (ג) מבואות המפולשין לרשות הרבים.

מפרש רבינו שהם מחולקים לארבעה סוגים, כיון שיש שני סוגי סרטיא: (א) רחובות מרכזיים שבתוך העיר. (ב) דרכים מעיר לעיר. ושניהם רשות הרבים גמורה.

שכן נראה מדברי רש"י עירובין ז, א (סרטיא דרך הילוך בני אדם, פליטיא רחוב לשווקים), ושם יז, ב (באיסרטיא, דרך כבושה). ולא חילק בין אם היא דרך הילוך בני אדם מעיר לעיר, או שהיא דרך הילוך בני אדם בתוך העיר.

וכן הוא בש"י (איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים), ולא חילק בין אם ה"רחובות" הם בתוך העיר או מחוצה לה.

ומפורש יותר ברש"י סנהדרין (קיא, ב): "היה רחובה ... חוץ לעיר, כונסין אותה לעיר, שצריך לעשות לה

י ואפילו כלי העומד ברשות הרבים, אם יש בו כדי לרבע ד' טפחים על ד' טפחים, והוא גבוה י' טפחים, כגון תיבה או כוורת או מגדל, הרי הוא רשות היחיד^כ בתוכו^כ ועל גבו עד לרקיע^כ. מפני שכל שהוא גבוה עשרה ורחב ד' הוא חולק רשות לעצמו^כ.

אבל אם אינו גבוה עשרה, אף על פי שרחב ד', אינו חולק רשות לעצמו^כ. ואף על פי שחכמים גזרו על כל דבר שרחב ד' ואינו גבוה עשרה לעשותו רשות בפני עצמו, דהיינו כרמלית כמו שיתבאר^כ, מכל מקום בכלים לא רצו חכמים לגזור לבטלם מתורת כלי לעשותם רשות בפני עצמם, הואיל והן כלים^כ.

ודינם כמקום פטור^כ. ויש אומרים^ל שדינם כרשות הרבים שהם עומדים עליה. וכל שכן אם אינו רחב ד' והוא למטה מי'.

כ"ב ברייתא שם ח, א (היתה קופתו מונחת ברשות הרבים גבוהה עשרה ורחבה ד', אין מטלטלין לא מתוכה לרשות הרבים, ולא מרשות הרבים לתוכה). טור וש"י ס"ו (אפילו כלי, כגון תיבה או מגדל או כוורת, אם יש לרבע בו ארבעה על ארבעה והוא גבוה עשרה, הוי רשות היחיד).

כ"ב ונתבאר לעיל ס"א וס"ז, שאם אין בחללו ד' על ד', לא הוי רשות היחיד בתוכו, אלא על גביו.

כ"ב לבוש ס"ה (אם יש לרבע בו ארבע על ארבע, והוא גבוה עשרה, הוי רשות היחיד עד לרקיע).

כ"ב רש"י שבת ח, א וד"ה רחבה (דהוי רשות לעצמה).

כ"ב רשב"א ה, א (ולמטה מעשרה, דהוי רשות הרבים, אין כלי חולק רשות לעצמו להיותו ככרמלית). ז, א ד"ה אביי ורבא (אפילו כלי גבוה משלשה ועד עשרה אינו חולק רשות לעצמו, ולהיותו ככרמלית, דכל שהוא עומד בתוך אזור הרשות אינו חולק רשות לעצמו).

כ"ב לקמן ס"י"ט.

כ"ב רש"י שבת ח, א ד"ה פחות מכאן (ואם תאמר פחות מי ורחבה ד' כרמלית היא. לא גזור רבנן לבטולי מתורת כלים, הואיל וכלי הוא).

וכן הוא לקמן ס"י"ג (והוא שאינו כלי ... ואם הוא כלי נתבאר לעיל)

כ"ב הגהות אשרי שבת פ"א סי' טו (פחות מכאן הוי מקום פטור, דאין כרמלית בכלי). אבן העוזר סי' זה (והארכתני בחידושי לשבת דף ה', דמדאורייתא כלי העומד ברשות הרבים הוי מקום פטור), וסי' שמש (שכתבתי סוף סי' שמ"ה דכלי העומד ברשות הרבים הוי מקום פטור), ובחידושו לשבת ה, א (מבטלין מתורת רשות הרבים, והוי מקום פטור ... דאין כרמלית בכלים, והיינו דאוקמה אדאורייתא).

כ"ב תוס' דף ה' ע"א ד"ה כאן למטה מי'. והיינו דתנן התם ב, א (פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני ... חיב). ואמרינן בגמרא ה, א (תני טרסקל שבידו), ואקשינן (טרסקל שברשות הרבים רשות היחיד הוא ... אמאי חיב, מרשות היחיד לרשות היחיד קא מפיק). ומתרצת הגמרא (הכא

ואין להם חומה סביב. ואפילו יש להם חומה אלא שהם מפולשים משער לשער^{לח}, דהיינו שהשערים מכוונים זה כנגד זה^{לט}, הרי יש

אמה^{לה}, שכן היה רוחב הדרך במחנה לויים שבמדבר^{לו}. והוא שאינם מקורים^{לי}.

וכן הדין בחורי רשות הרבים שאינם גבוהים ג' טפחים, שדינם כרשות הרבים, אף שהם מקורים, כדלקמן סי"ח.

^{לח} רבי יוחנן עירובין ו, ב (ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים). וכפירוש רש"י שם ו, א ד"ה רשות הרבים (ואין בה חומה, (או) שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער, שיהא מפולש, דומה לדגלי מדבר). שו"ע שם (ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער).

*

וקאי הן על "רחובות" והן על "שווקים" הנזכרים לעיל, שגם הם אינם רשות הרבים אלא אם הם מפולשים משער לשער. ונתבאר בחידושי צמח צדק לג, ד (והרי בירושלים היו כמה וכמה שווקים לרוב, שהן פלטיאות ... אמרו בסתם ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות כו', משמע דעכשיו אין חייבין עליה כלל משום רשות הרבים ... וכן כתב הרמב"ם בפשיטות פ"א מהל' עירובין, שכולה רשות היחיד היא, משמע ודאי אפילו השווקים שבה).

^{לט} רש"י שם (מכוון משער לשער), ובע"ב ד"ה ירושלים (רשות הרבים שלה מכוון משער לשער ומפולש). ב"י (אם יש לה כמה פתחים, אלא שאינם מכוונים זה כנגד זה, דכל שאינו מפולש משער לשער לאו רשות הרבים הוא). מ"א ס"ק ו (פירוש שהשערים מכוונים זה כנגד זה).

וכל זה הוא אם "יש להם חומה אלא שהם מפולשים משער לשער". משא"כ אם "אין להם חומה סביב", אין צריך "שהשערים מכוונים זה כנגד זה", כמבואר כאן בפירוש, וברש"י שם (ואין בה חומה, (או) שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער).

ויותר נתפרש בראבי"ה עירובין סי' שעט (עוירות שאין להן חומה, שראשי רשות הרבים שלהן מפולשין, הוי רשות הרבים. ואם מוקפין חומה, ורשות הרבים שלהם מכוון ומפולש משער לשער ברוחב י"ו אמות, הוי רשות הרבים).

וכן נתבאר בחידושי צמח צדק לד, א (אבל בעיר שאינה מוקפת חומה, אז יש לומר הרחוב חשוב רשות הרבים אף שאינו מפולש).

ולפי זה כתב שם כן אף לענין הרחובות שבעיירה ליובאוויטש (וכמו בעירנו ליובאוויטש ... אינם מפולשים משער לשער, רוצה לומר אינן מכוונות זה כנגד זה, שהשער של המסלה ההולכת לעיר דובראוונא והשער של המסלה ההולכת לוויטעפסק או לרודניא אינן מכוונות כלל זה נגד זה ... שכולם מפולשים לפלטיא הוא הרחוב שבאמצע העיר ששם החנויות כולם ... מוקפת חומה שאנל, כזה :

רחוב בתוכה. רחוב סרטיא גדולה". הרי שבין אם הרחוב הוא חוץ לעיר ובין אם הוא בתוך העיר, נקרא בשם סרטיא גדולה.

וכן נראה שפירש הערוך (ערך סרט): "מקום שהולכין שם רבים תדיר, והוא דרך המלך". ולא חילק בין אם "הולכין שם רבים תדיר" מעיר לעיר, או ש"הולכין שם רבים תדיר" מאיזור לאיזור שבתוך העיר, שניהם נקראים סרטיא.

וההוכחה לכל זה זה ממחנה ישראל שבמדבר, שממנו למדים את כל דין רשות הרבים, והרי לא הלכו בו תדיר מעיר לעיר, אלא היו הולכים בו תדיר מאיזור לאיזור בתוך המחנה.

וההפרש בין דרך שבתוך העיר לבין מבוי המפולש, יתבאר לקמן (הערה מו).

^{לב} ולכאורה כן הוא גם בזמנינו, שאע"פ שהחנויות עצמן הן בתוך הבתים שהן רשות היחיד, מכל מקום המדרכה שלפניהן היא רשות הרבים, לשם באים, ומשם נכנסים לחנויות. שהרי במדרכות האלו של רחובות החנויות (הנקראים commercial), בוקעים הרבה יותר מאשר ברחובות המגורים (הנקראים residential).

ובפרטיות יותר יתבארו גדרי השווקים, לקמן סכ"א. ^{לד} **גמרא צט**, א (דרך רשות הרבים שש עשרה אמה). רש"י ו, א ד"ה ומבואות (של עיר, רחבים י"ו אמה). טור ושו"ע שם (הרחבים ט"ז אמה).

^{לה} עבודת הקודש ריש שער ג (איזו היא רשות הרבים, כל מקום שהוא רחב שש עשרה אמה על שש עשרה אמה). **טור** (ורשות הרבים הוא, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה על ט"ז אמה). לבוש ס"ז (איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה על ט"ז אמה).

^{לו} גמרא שם (דק"ל דרך רשות הרבים שש עשרה אמה ... דגמרינן לה ממשכן), ודף צו, ב (משה היכן הוה יתיב במחנה לוי, ומחנה לוייה רשות הרבים הוא, וקאמר להו לישראל לא תפיקו ותיתו מרשות היחיד דידכו לרשות הרבים).

וכן הוא לעיל סי' שא ס"א (שההבאה שהיו מביאין מביתם שהוא רשות היחיד, אל משה העומד במחנה לוייה שהיא רשות הרבים, נקראת הבאה זו מלאכה). וכיון שרוחב הדרך שבמדבר הי' ט"ז אמה, למדים מכך שכל רשות הרבים צריך להיות רחב ט"ז אמה.

^{לי} **רב צח**, א (המעביר ד' אמות ברשות הרבים מקורה פטור, לפי שאינו דומה לדגלי מדבר). טור ושו"ע שם (ואינם מקורים).

וכן הוא לקמן סי"ב (רשות הרבים שהיא מקורה, שאינה דומה לדגלי מדבר, הן כרמלית).

אמנם לקמן סי' שמו סי"ב (תקרה שאין לה מחיצות מן הצדדים ... החלל שתחתיה דינו לגמרי כרשות המהלכת לפניו (אם כרמלית כרמלית ואם רשות הרבים רשות הרבים) ... ולכן צריך להזהיר מאד לרבים שנכשלים בגגין שלנו הבולטים לפני הבתים שמטלטלים תחתיהן מהבתים). והיינו כיון דהתם הוא פתוח לרשות הרבים המהלכת לפניו (שאינה מקורה), וחלל זה בטל לרשות הרבים.

אלא ב' מחיצות משני צדדיו בלבד^{מב} (אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברוחב רשות הרבים מכנגד חלל השער^{מג}).

לאותו דרך המכוון משער לשער^{מב} כל דין רשות הרבים, אם הוא רחב ט"ז אמה^{מג}, שהרי אין לו

^{מב} דקיי"ל כרבנן עירובין כב, א (יתר על כן אמר רבי יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע, אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך ... דרבי יהודה ... דאיכא שתי מחיצות מעלייתא ... דרבנן ... ליכא שם ד' מחיצות). מלחמות שם ו, א (רבי יוחנן ... בשתי מחיצות כרבנן סבר לה, לפיכך ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים ... אשתיירו להו שתי מחיצות דאינון רשות הרבים כרבנן ... ורבי יוחנן כרבנן סבירא ליה). וראה גם לקמן סי' שסד ס"ד (והערה צא).

^{מג} שאז הוי רשות היחיד מן התורה, כדלעיל סי'ה (כל מקום שיש לו שם ד' מחיצות, אע"פ שאינן שלימות אלא פרוצות באמצען, ואין בהן אלא אמה לכאן ואמה לכאן בכל זווית ... אם אין ביניהם אלא י"ג אמות ושליש, הרי זה רשות היחיד מן התורה, והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב). וכל שכן כאן שיש ב' מחיצות שלימות משני צדדיו, ו"אמה לכאן ואמה לכאן בכל זווית", כזה:

ואף דלעיל שם אינו מועיל אלא כשאינן ביניהם אלא י"ג אמות ושליש. משא"כ כאן יש בין המחיצות ט"ז אמה, וגם כשיש אמה מכאן ואמה מכאן נשארו ביניהם י"ד אמות.

היינו לומר שדוקא כשאינן ביניהם אלא י"ג אמות ושליש, התיירו לעולי רגלים "לעשות כן סביב הבריאות שברשות הרבים". אבל מן התורה הרי זה רשות היחיד אפילו הריוח הוא יותר מ"י"ג אמות ושליש", כל זמן שהוא פחות מט"ז אמה.

וההוכחה שעכ"פ בזה מועיל "אמה לכאן ואמה לכאן" לעשותו רשות היחיד מהתורה, הוא כדאמרין בעירובין כב, א (יתר על כן אמר רבי יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע, אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך ... הכא איכא שם ארבע מחיצות, התם ליכא שם ד' מחיצות). הרי שגם ברשות הרבים של ט"ז אמה, אם יהי' לה שם ד' מחיצות (אמה מכאן ואמה מכאן), הרי זה רשות היחיד מן התורה.

והטעם שגם כאן מועלת אמה מכאן ואמה מכאן, אף שהפרצה היא יותר מ"י"ג אמה ושליש, הוא כמבואר בתוס' עירובין ו, ב ד"ה וכי תימא (דמדאורייתא אין חילוק בין י"ג ל"ז). ובדברי נחמי' סוסי' כג (י"ג אמה ושליש ... מנא לן שיעור זה מדאורייתא).

ואף שיתבאר לקמן סי"ב (מבואות המפולשים לרשות הרבים מב' ראשיהם ... רחבים י"ג אמה ושליש ... הם רשות הרבים אפילו הם מפולשים לרוחב רשות הרבים). הרי שגם מן התורה מועיל לפעמים י"ג אמה ושליש. ואם כן אפשר שגם מן התורה אין הדיומדין מועילים אלא עד י"ג אמה ושליש.

וכן האריך להוכיח בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סי' כד (שדווקא בעיר מוקפת חומה צריך שהשערים יהיו מכוונים זה כנגד זה).

וכדאמרין (ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים), והיינו שדוקא בתוך החומה צריכה אותה דרך להיות מכוונת משער העיר לשער העיר. משא"כ מיד כשהדרך יוצאת משער החומה, מיד היא פונה מדרכה הישרה לימין או לשמאל, שהרי ירושלים היא בהרים, ואי אפשר במציאות שדרך היציאה מירושלים תלך ישר באופן מכוון – מגובה ההר לעמקו, שהרי כל דרך היורדת מההר חייבת ללכת בעקלתון ובעיגול, עד שתתד מן ההר. ומכל מקום הדרך היא רשות הרבים, כיון שמחוץ לחומה אין צורך שתהי' מכוונת בדרך ישרה.

ויתירה מזו שאפילו בעיר המוקפת חומה, שכמה רחובות שבת מפולשים ומכוונים משער לשער, הרי גם הרחובות שביניהם רשות הרבים גמורה, אף שאינם מכוונים משער לשער, וכדלקמן בהמשך הסעיף "וכן מבואות רחבים ט"ז אמה המפולשים מרחוב לרחוב", אף שאינן המבואות מפולשים משער לשער; דסגי מה שהם מפולשים אל הרחובות שהם "מפולשים משער לשער". או שהם בעיר שאין לה חומה (כמו בציור דלקמן הערה הבאה).

ויתירה מזו, שהרחוב הזה עצמו, המפולש מרשות הרבים לרשות הרבים, אינו צריך להיות מכוון זה כנגד זה, ואפילו הם פחות מרוחב ט"ז אמה, כדלקמן סי"ב (מבואות המפולשים לרשות הרבים מב' ראשיהם, וארכן לאורך רשות הרבים, אע"פ שאין ברחבן ט"ז אמה, הרי הם רשות הרבים גמורה). היינו דמייירי במבוי עקום, שארכו לאורך רשות הרבים, ושני קצוותיו מתעקמים באלכסון ומפולשים לרשות הרבים, ומכל מקום "הרי הם רשות הרבים גמורה" (כמו בציור דלקמן בהערה נו).

יוצא אם כן שכל הרחובות שבעירותינו, שאינן מוקפות חומה, הן רשות הרבים גמורה, אף שאינן ישרות ומכוונות מקצה זה לקצה זה.

^{מא} מ"א שם (ויש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רשות הרבים).

משא"כ שאר הרחובות שבאותה עיר, אינם רשות הרבים; מלבד (א) הרחובות המפולשים משער לשער. (ב) המבואות המפולשים שבין רחובות אלו, כזה:

רשות הרבים	רשות הרבים	רשות הרבים
כרמלית	רשות הרבים	כרמלית
המפולש ומכוון	רשות הרבים	המפולש ומכוון
כרמלית	משער לשער	כרמלית
משער לשער	משער לשער	משער לשער

^{מא} ב"י שם (דלא מצרכינן דלתותיה נעולות בלילה, אלא כשאותו דרך שבתוך העיר המכוון משער לשער יש לו כל דיני רשות הרבים שיתבארו בסמוך).

והוא שאין הדלתות ננעלות בלילה, כמו שיתבאר בסימן שס"ד^מ.

וכן דרכים שעוברים בהן מעיר לעיר, ורחבים ט"ז אמה^מ.

וכן מבואות רחבים ט"ז אמה המפולשים מרחוב לרחוב, או מרחובות לדרכים^מ, הרחבים ט"ז אמה^מ, הן רשות הרבים גמורה.

לעשותו "רשות היחיד גמורה מן התורה". ונתבאר לעיל שם (הערה ח).

*

לסיכום יוצא לנו מכל זה:

(א) מקום שיש לו שם ד' מחיצות, אמה מכאן ואמה מכאן, ובינם פחות מ"ג אמה ושליש, הוי מן התורה רשות היחיד, וחכמים לא גזרו בפסי ביראות.

(ב) אם יש בינם פחות מט"ז אמות, אפשר שמועילות מן התורה לעשותו רשות היחיד, אבל חכמים גזרו בו אף בפסי ביראות.

(ג) אם יש בינם ט"ז אמות, הוי רשות הרבים מן התורה.

^מ סעיף ד (והוא שננעלות בלילה... ויש אומרים שאין צריך שיהיו נעולות בלילה, רק שיהיו ראויות לינעל, שאם משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן שיהיו ראויות לינעל. ויש להחמיר כסברא הראשונה, אף על פי שהעיקר כסברא האחרונה), ושם נסמן (הערה צ).

^מ סרטיא שבברייתא שבת ו, א. וכנסמן לעיל (הערה לב).

^מ ברייתא שם (ומבואות המפולשין). רש"י שם (ומבואות של עיר רחבים י"ו אמה, המפולשין משני ראשיהן לפלטיא). ועירובין ו, ב ד"ה אבולי דנהרדעא (ראשי מבואות מפולשין לרשות הרבים).

ומכל מקום אינה רשות הרבים גמורה מצד עצמה, אלא מטעם שהוא מפולש משני ראשיו לרשות הרבים. ואינה דומה ל"רחוב" שבתוך העיר, שהיא רשות הרבים גמורה מצד עצמה (כדלעיל הערה לב).

וחילוק זה יש ללמוד מלשון הערוך המובא לעיל (מקום שהולכין שם רבים תדיר, והוא דרך המלך). והיינו שהרחובות הראשיים, שהם "דרך המלך", עשויים כדי ללכת או לנסוע דרכם מאיזור לאיזור בתוך העיר, ואינם עשויים לדור בהם בני אדם, ולכן הם רשות הרבים גמורה מצד עצמם. משא"כ המבואות שיש בהם חצרות ובנים, ועשויים בעיקר לבני אדם הדורים בהם; אלא שהם מפולשים משני צדדיהם לרשות הרבים, ועוברים בהם בני רשות הרבים, ולכן "הן רשות הרבים גמורה".

ואפשר דמיירי הכא כשהמבוי הוא באמצע עיר המוקפת חומה, שאף אם רבים בוקעים בו, לא נעשה רשות הרבים אלא אם כן הוא מפולש מרשות הרבים לרשות הרבים, וכדלעיל (הערה מ).

וכל זה כשבני רשות הרבים שמכאן ומכאן בוקעים בו, משא"כ אם אין בני העיר רגילים לעבור בהם; או שאפילו בני העיר רגילים לעבור בהם, אלא שאינם רחבים ט"ז אמה, אינם רשות הרבים, כדלקמן סי' שסד ס"א (מבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים, והוא עצמו אינו רשות הרבים, כגון שאין רבים בוקעים בו, או שאין ברחבו ט"ז אמה).

*

אפשר שבאמת לפי דעה זו לא תספיק אמה מכאן ואמה מכאן, אלא עד י"ג אמה ושליש, ולכן הכניס רבינו הלכה זו בין חצאי עיגול, וכהכלל המובא בשארית יהודה או"ח סי' ו (שמעתי מפי קדשו פעמים רבות דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו).

ואפשר דהכא שאני שיש ב' מחיצות שלימות, וגם "אמה לכאן ואמה לכאן בכל זוית", בזה נעשה רשות היחיד אפילו אם הוא יותר מ"ג אמה ושליש.

*

ואף שכתב הריטב"א שם יז, ב (כך הוא דין תורה, דכל שיש מחיצות שלימות בזויות שיעור אמה לכל צד כעין פסי ביראות, ש[תה]א חשובה מחיצה גמורה, ולא תפסל בשום פרצה בעולם, ובאו חכמים ואסרו, שלא לטלטל בו אלא לצורך עולי רגלים).

עיקר הכוונה בזה היא, שלא תיפסל אף במקום שהפרוץ מרובה על העומד, אם הפרצה הוא פחות מט"ז אמה (כדלעיל הערה ו).

ואף שכתב בשו"ת צמח צדק סי' צה (הפלטיא אם יש לה ד' מחיצות, אע"פ שיש בכל צד מבוי י"ו אמה, יש לומר מדאורייתא אינו רשות הרבים, כיון שיש לו ד' מחיצות, ובכל אחד עומד מרובה כפלי כפלים על הפרוץ, לא גרע מפסי ביראות). והיינו עכ"פ כשעומד מרובה על הפרוץ, בכל אחד מד' רוחות.

לא כתב כן אלא בתור הוה אמינא ומהדו"ק (בהיפוך הגליון), להנדפס בחידושי על הש"ס לד, א (כיון שהוא פרוץ ברוחב י"ו אמה בשני מקומות הנ"ל, אע"פ שזולתן יש לו ד' מחיצות גמורות, מכל מקום כיון שהוא ענין רשות הרבים מצד שבני העיר מתקבצים שם, ואינו סתום מד' רוחות לגמרי, כי אם יש בו שני פתחים גדולים ברוחב י"ו אמה, יש לומר דחשוב רשות הרבים). וכדרכו לכתוב בתחלה ראשי פרקים בשולי הגליון (לפעמים בהיפוך הגליון), ואחר כך ביאר את ההלכה בפרטיות בכת"ק.

וגם לפי הקס"ד, שבמקום שכל המחיצות הם "עומד מרובה על הפרוץ", סגי אפילו בפרצה יתירה מט"ז אמה; הרי פירש דהיינו במקום המוקף בד' מחיצות: "אע"פ שיש בכל צד מבוי י"ו אמה, יש לומר מדאורייתא אינו רשות הרבים, כיון שיש לו ד' מחיצות, ובכל אחד עומד מרובה כפלי כפלים על הפרוץ, לא גרע מפסי ביראות". משא"כ במקום שיש רק ג' מחיצות, או שאין להם "אמה לכאן ואמה לכאן בכל זוית", כמו ב"פסי ביראות", אזי אם יש ביניהם פרצות שהן יותר מט"ז אמה הן רשות הרבים גמורה לכל הדעות.

וגם בד' מחיצות גמורות מסיק: "כיון שהוא פרוץ ברוחב י"ו אמה בשני מקומות הנ"ל, אע"פ שזולתן יש לו ד' מחיצות גמורות... יש לומר דחשוב רשות הרבים". ומכל שכן במקום שיש רק ג' מחיצות, וגם ביניהן יש פרצות ט"ז אמה.

*

ומה שנתבאר לעיל ס"ו (אפילו אין בו אלא ב' מחיצות ולחי, שלחי זה נדון כמחיצה ג'... הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב), הרי שגם לחי מועיל לעשותה רשות היחיד מן התורה.

היינו דוקא במקום שאינה רשות הרבים מצד עצמה, אלא כרמלית, שאז "לחי זה נדון כמחיצה שלישית",

**ויש אומרים^מ שכל שאין ששים רבוא עוברים
בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים,
אלא כרמלית.**

"עיר של יחיד שלא היו נכנסין בה תמיד ששים רבוא של בני אדם".

וגם במקומות שמדברים ברשות הרבים עצמה, כותבים רק שתהי' בו "דריסת ששים רבוא". "מצויין בה ששים רבוא". "מצויין שם ששים רבוא כמו במדבר". "סי' ריבוא בוקעים בו". "שולטין בה ששים רבוא דומיא דדגלי מדבר". שפשוט הלשון מורה, שכיון שיש בעיר הזאת סי' רבוא, לכן יש ברשות הרבים הזה "דריסת" סי' רבוא, שהם "מצויין בה", והם "בוקעים בו", והם "שולטין בה".

וכן נתפרש לקמן סי' שנו ס"ז (ואפילו בזמן הזה, שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים גמורה, מפני שאין ששים רבוא בוקעים בה, מכל מקום מתחלפת היא בעיר גדולה שיש בה סי' ריבוא). והיינו שאף בתקופת כתיבת השלחן ערוך, היו דרים רוב ישראל בעיירות הקטנות שאין בהם ששים רבוא, מכל מקום היו גם עיירות גדולות שיש בהן ששים רבוא, ואשר לכן יש להם דין רשות הרבים גמורה. ומקורו בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג פראג סי' לא (ואף על גב שאין לנו עתה רשות הרבים ... סי' ריבואות בוקעין בו ... בעיר ... גזרו אטו רשות הרבים). ופירש בדרכי משה סי' שנו ס"ק ג (בעיר דשכחי רשות הרבים). ובמ"א שם ס"ק ח (בעיר גדולה שיש סי' ריבוא).

וכן הוא לקמן סי' שצב ס"א (עיר של רבים ... ששים ריבוא בוקעים בה בכל יום). והיינו שאם ששים ריבוא בוקעים בעיר הזאת היא "רשות הרבים גמורה". ומקורו ברש"י עירובין נט, א ד"ה עיר של יחיד (שלא היו נכנסין בה תמיד סי' רבוא של בני אדם, ולא חשיבא רשות הרבים, דלא דמיא לדגלי מדבר). ובסמ"ק סי' רפא, מלאכת הוצאה (עיר של יחיד שלא היו נכנסין בה תמיד ששים רבוא של בני אדם, ואינה חשובה רשות הרבים, לפי שאינה דומה לדגלי מדבר).

וכן הוא לקמן סי' שנה בקונטרס אחרון ס"ק ג (מחמת שאין ששים ריבוא בעיר).

וכן הוא לעיל סי' רמו ס"ד (בעיר שאין בה רשות הרבים, אלא כרמלית). ושינה מלשון הב"י ומ"א שם (לדין דלית לן רשות הרבים).

*

אלא שמלשון האמור כאן "שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים", נראה לכאורה הפירוש שצריך שיעברו סי' רבוא בכל יום ברחוב הזה עצמו. וכן נראה לכאורה לקמן סי' שסג סמ"ב (להאומרים שאין בקיעת הרבים חשובה לעשות רשות הרבים ... אלא אם כן בוקעים בו ששים רבוא בכל יום). ומקורו בשו"ע כאן ס"ז (ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים).

ודברים אלו אי אפשר להולמם, שהרי אין הדבר במציאות כלל שיעברו ששים רבוא ביום אחד ברשות הרבים שרחבו ט"ז אמה, שהרי בכל המעת לעת יש רק 84 אלף שניות. וכיון שהולכים ברשות הרבים רק ביום ולא בלילה (כדמוכח מהלכות עד דכליא ריגלא דתרמודאי, ועוד), הרי במשך י"ב שעות היום יש רק 42 אלף שניות. וכדי שיעברו ששים רבוא ברשות הרבים שרחבו ט"ז אמת, אי אפשר הדבר אלא אם כן יעברו כל שניה 15 איש, והיינו על ידי שיצטופפו כולם יחד ב15 שורות (בתוך 16 אמה), וירוצו כל היום באופן של מרתון, באופן שכל שניה יעברו 15 איש. וזה הרי לא מציאותי כלל.

יוצא אם כן שיש לפנינו ששה סוגי רחובות:

- (א) סרטיא, שהיא דרך המלך שבתוך העיר – רשות הרבים גמורה.
- (ב) פלטיא, שהוא שוק שבתוך העיר – רשות הרבים גמורה.
- (ג) סרטיא, רחוב שמעיר לעיר – רשות הרבים גמורה.
- (ד) מבוי המפולש לרשות הרבים, ועוברים בו רבים – רשות הרבים גמורה.
- (ה) מבוי המפולש לרשות הרבים, ואין רבים בוקעים בו – כרמלית.
- (ו) מבוי המפולש שרבים בוקעים בו, ואין ברחבו ט"ז אמה – כרמלית.

^מ רש"י שם (רחבים י"ו אמה). אמנם יתבאר לקמן סי"ב (ויש אומרים ... רחבים י"ג אמה ושליש ... הם רשות הרבים ... מפולשים לרחוב רשות הרבים).

^מ אוצר הגאונים (תשובות) שבת ו, א (ואיזו הוא רשות הרבים גמורה, הי' לו מקום שיש בו סי' רבוא בני אדם ... שווקים גדולים שממלאין ופתוחין למקום שיש בו סי' רבוא). עירובין ו, ב (מדינות ועיירות שאין בהם ששים רבוא ... אין נעשות רשות הרבים). עתים סי' רו (ואיזו הוא רשות הרבים גמורה, הי' לו מקום שיש בו סי' רבוא בני אדם ... שווקים גדולים שממלאין ופתוחין למקום שיש בו סי' רבוא). רש"י עירובין ו, א ד"ה רשות הרבים (ועיר שמצויין בה ששים רבוא). שם ע"ב ד"ה ירושלים (ויש בה דריסת ששים רבוא) וד"ה אבולי דמחוזא (היו בה ששים רבוא). נט, א ד"ה עיר של יחיד (לא היו נכנסין בה תמיד סי' רבוא של בני אדם, ולא חשיבא רשות הרבים, דלא דמיא לדגלי מדבר). תוס' עירובין ו, א ד"ה כיצד (פירש הקונטרס רשות הרבים ... ומצויין בה ששים רבוא. וכן יש בה"ג דבעינן דריסת סי' רבוא). שבת ו, ב ד"ה כאן בזמן שישראל שרויין במדבר (משמע קצת דאינה רשות הרבים, אלא אם כן מצויין שם ששים רבוא, כמו במדבר). סד, ב ד"ה רב ענני (אנו שאין לנו רשות הרבים גמור, דכל רשות הרבים שלנו כרמלית היא שהרי אין ... סי' ריבוא בוקעים בו). סי' התרומה סי' ריד (אין שולטין בה ששים רבוא, דומיא דדגלי מדבר). רא"ש עירובין פ"א ס"ח (ורשות הרבים פירש רש"י צריך שיהא ... מצויין בה ששים רבוא). ביצה פ"ג ס"ב (דלא שכחי האידנא רשות הרבים דששים רבוא בוקעין בו). סמ"ג לאוין סה, מלאכת הוצאה (ואומר הרב ר' ברוך ... לדין דלית לן רשות הרבים ... שילכו שם ששים רבוא [בכל יום]). סמ"ק סי' רפא, מלאכת הוצאה (עיר של יחיד שלא היו נכנסין בה תמיד ששים רבוא של בני אדם, ואינה חשובה רשות הרבים, לפי שאינה דומה לדגלי מדבר). טור ושו"ע בשם יש אומרים (ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים).

*

הנה כמעט בכל המקורות הנ"ל נתבאר הפירוש בזה, (שאינן צריך שיעברו סי' רבוא בכל יום ברשות הרבים עצמה, כי אם) שיהיו בתור העיר סי' רבוא ("פתוחין למקום שיש בו סי' רבוא"). "מדינות ועיירות שאין בהם ששים רבוא". "עיר שמצויין בה ששים רבוא".

ועל פי דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה^{מט}. ואין למחות בידם, שיש להם על מי

וכן נתבאר בתורת מנחם תשמ"ה ע' 2466 (לדעת הרבה גדולי הראשונים, כל שאין ששים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים (מן התורה), ועל פי דבריהם כתבו הפוסקים (והובא בשו"ע אדמו"ר הזקן) דקיי"ל "שאיין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה". יבוא מישהו בזמננו, בעיר שבדאי יש בה "ששים ריבוא עוברים בו כל יום", ויטעון מאחר שנפסקה בשו"ע "שאיין לנו עכשיו רשות גמורה", הרי זה סימן, ששוב לא אפשרית מציאות של עיר שהיא רשות הרבים גמורה ... מובן מעצמו הגיחוך בטענה כזו ... יש עיירות שעוברים בהן ששים ריבוא בכל יום, יש להן דין רשות הרבים גמורה מן התורה בלי שום פקפוק בדבר!).

וכן האריך להוכיח באגרות משה ח"א סי' קלט, ומסיק "שהששים ריבוא קאי על העיר". ומוכיח כן גם מגמרא נוספת (דהא בעירובין דף כ"ב איתא ואפילו במעלות בית מרון הוא רשות הרבים, ופרש"י שמהלכין בה בזה אחר זה, ולא שנים יחד, ואם כן אף אם ילכו בלא הפסק כל הכ"ד שעות של המעת לעת לא יעברו סי' ריבוא, ומכל מקום הוא רשות הרבים).

אלא על כרחך צריכים אנו לפרש, שגם האמור כאן "ששים ריבוא עוברים בו בכל יום", הכוונה היא שיש ששים ריבוא בעיר הזאת, ואנשי העיר הזאת, שהם ששים ריבוא, "שולטים" ו"בוקעים" ו"עוברים" ברחוב זה, ויש להם דריסה ברחובות אלו, בכל יום.

וכך הוא גם בנושא הסוג השני של רשות הרבים, שנקרא "סרטיא" בברייתא הני"ל, והם "דרכים שעובר בהן מעיר לעיר ורחבים ט"ז אמה", שאינו שייך במציאות כלל אשר ששים ריבוא יעברו דרכו בכל יום מעיר לעיר. ואפילו במסעות בני ישראל במדבר, לא נסעו באותה דרך רק פעם אחת, ולא עברו בה "בכל יום". אלא ודאי כוונת פוסקים אלו היא לומר, שסרטיא היא דרך שבין כמה עיירות, אשר בעיירות האלו דרים (ביחד) ששים ריבוא, וכל יום הולכים מהם בסרטיא זו.

^{מט} תוס' שבת סד, ב ד"ה רבי ענני (ואומר רבינו ברוך, כיון דלדידהו הוה להו רשות הרבים גמורה ... אבל אנו שאין לנו רשות הרבים כלל). והוא בסי' התרומה סי' רלט (אנן דלית לן רשות הרבים גמור, כי אם כרמלית), וסי' רמ (לדין דלית לן רשות הרבים כי אם כרמלית). רא"ש ביצה פ"ג סי"ב (דלא שכיחי האינדא רשות הרבים דששים ריבוא בוקעין בו). טור סי' שלד (לדין שאין לנו רשות הרבים). רמ"א סי' שמו סי"ג (שכל רשויות שלנו הם כרמלית).

וכן הוא לעיל סי' רנב סי"ח (בזמן הזה שפשט המנהג כהאומרין שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה, אלא כרמלית, כמו שיתבאר בסי' שמ"ה), וסי"כ (למנהגנו כהאומרים שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה). סי' רסו סי"ו (שאיין להם דין רשות הרבים גמורה), וסי"ג (ובזמן הזה שאין לנו רשות הרבים, אלא כרמלית). סי' שא סל"ח (יש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים, אלא כרמלית) וקו"א סי"ק ג (שאיין לנו עכשיו רשות הרבים). סי' שג סכ"ג (שיש אומרים שבזמן הזה אין לנו רשות הרבים כלל, אלא כרמלית). סי' שז סכ"ז (בזמן הזה שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים). סי' שכה ס"ד (ועכשיו שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים, אלא כרמלית). סי'

ויתירה מזו הובא לעיל (איזו היא רשות הרבים רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה על ט"ז אמה), והיינו שגם ארכו אינו עולה על ט"ז אמה. ואין זה במציאות שסי' רבוא יעברו במשך יותר במקום קטן כזה.

ומכל שכן שלא יועיל זאת ל"פלטיא", שהוא "שוק" שבאים אליו אנשים לקניות, שנתבאר תוכנם לקמן סכ"א (יושבים שם הסוחרים על אצטבאות ... מקום פנוי שבין העמודים הוא רשות הרבים, כיון שרבים בוקעים שם. ואע"פ שבין עמוד לעמוד אין שם רוחב ט"ז אמה כשיעור רוחב רשות הרבים, ואפילו אין שם אפילו י"ג אמה ושליש). שבדאי אין הפירוש בזה, שבתוך המקום הקטן הזה שבשוק (פחות מ"ג אמה ושליש), רצים ששים רבוא בכל יום, בין האצטבאות, ואין אפשרות לאנשים לבוא לקנות בוהרי אינו במציאות כלל, שבין העמודים האלו שבתוך השוק, שאין ביניהם אפילו י"ג אמה ושליש, יעברו ששים ריבוא בכל יום.

ובפרט שמדובר כאן ב"שווקים", שאנשים באים אליהם כדי לקנות ולמכור (ולא כדי לרוץ במרתון), ואיך זה שייך במציאות אשר ששים ריבוא אנשים יבואו לקנות ביום אחד, "בין העמודים ... אין שם אפילו י"ג אמה ושליש"!!

ובפרט דלא מיירי בפעם אחת בלבד, אלא "ששים רבוא עוברים בו בכל יום"!!

ויתירה מזו נתבאר לעיל סי"ה (ד' קורות הנעוצים ברשות הרבים לארבע זוויות וכל אחת עביה אמה על אמה ... אם אין ביניהם אלא י"ג אמות ושליש ... סביב הביראות שברשות הרבים), שהוא דין פסי ביראות שבמשנה עירובין יז, ב (עושין פסין לביראות, ארבעה דיומדין נראין כשמונה). ובמשנה עירובין כב, א (אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו צריך). האומנם אפשר הדבר במציאות ש"דרך רשות הרבים" יעבור שם, ויעברו בו סי' רבוא בכל יום – בין הדיומדין לבין הבאר!!

ויתירה מזו תנן ק, ב (אם היה רקק מים, ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק לתוכו ד' אמות חייב). וכן נפסק לקמן סט"ז (רקק מים שברשות הרבים שאינו עמוק עשרה ... אם רגילים הרבים להלך בו, אף על פי שהוא הילוך שעל ידי הדחק ... הרי הוא רשות הרבים, כיון שהרבים בוקעים בו ועוברים עליו). האומנם שייך במציאות שיבקעו בתוך הרקק ששים רבוא בכל יום!!

ויתירה מזו נתבאר לקמן סי' שסג סמ"ב (מבוי ששנה מתוכו, ונעשה מדרון בפתיחתו לרשות הרבים ... גבוה י' טפחים מתלקט מתוך ד' אמות ... אם רבים בוקעים עליו אסור ... ולהאומרים שאין בקיעת הרבים חשובה לעשות רשות הרבים אלא אם כן הם ששים רבוא כמו שנתבאר בסי' שמ"ה, אף כאן אין בקיעת הרבים מבטל ממנו שם מחיצה (מדברי סופרים), אלא אם כן בוקעים בו ששים רבוא בכל יום). הרי מדובר כאן במבוי סתום שאינו מפולש, שעולים לו ששים רבוא בכל יום, בשיפוע של י' טפחים מתוך ד' אמות. היתכן מציאות כזאת?

ואם כן נצטרך לומר שרשות הרבים כזו (של ט"ז אמה אורך וט"ז אמה רוחב) היא מציאות שלא היתה ולא נבראה מבריאת העולם ועד עתה, והיא הלכתא למשיחא. ומציאות זו שנתבאה בשו"ע אינה שייכת במציאות. וכיון שכל זה אינו במציאות כלל, אם כן מה הם כל דיני רשות הרבים המלאים בש"ס ופוסקים?

שיסמכו^ט (וכל ירא שמים יחמיר לעצמו^ט):

יב מבואות הרחבים ט"ז אמה, אפילו שמתקצרים בקצתן ואין בהם ט"ז אמה, הרי הן רשות הרבים, לפי שאי אפשר לרשות הרבים להתלקט במלקט ורהיטני^ט. לפיכך

רשות הרבים אלא במקומות של ששים רבוא, ואף על פי שרש"י ז"ל מפרש כן בכמה מקומות, אם היה אמת, לא משתמיט בכל התלמוד. שו"ת רשב"א ח"א סי' תשכב (דע שיש רשות הרבים אף על פי ... אין עוברין ששים רבוא כסרטיא ופלטאי). ר"ן שבת כו, א ד"ה אבל קשה (והך סברא לא מחוורא, שלא מצינו שהזכירו חכמים ברשות הרבים דבעינן שיהו עוברים שם ששים רבוא בכל יום. ואף על פי שרש"י ז"ל מפרש כן בהרבה מקומות, אם איתא, אי אפשר דלא משתמיט תלמודא לאדכורי הכי בחד דוכתא. ועוד שחכמים סתם אסרו, ולא נתנו דבריהם לשיעורין לחלק בין כפרים לעיירות גדולות). שו"ת ריב"ש סי' מה (מה שמוזכר בשאלה, בחשיבות רשות הרבים ששים רבוא בוקעין בו, אינו עיקר. ואף על פי שהזכירו רש"י ז"ל במקומות, כבר דחו זה האחרונים ז"ל, לפי שלא נזכר בתלמוד בשום מקום ... ולזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. גם הרמב"ם ז"ל, לא הזכיר זה כלל). **וטעמם ונימוקם עמם שלא [נזכר ששים רבוא] בגמרא.** וראה קונטרס השלחן הערה סט.

וכד מעיינין שפיר חזינן, שברוב הלכות עירובין לא מוזכרת שיטה זו כלל בשו"ע, אלא מבאר בפשטות החילוקים בין דין רשות הרבים שאסור, לבין דין כרמלית שהתירו (ראה סי' שכה סט"ז, וסי' שלא ס"ח, וסי' תמד ס"ט). רק בהלכות מסויימות (כמו שבות דשבות במקום מצוה, וכיו"ב) כותב שנהגו להקל על פי שיטה זו (ראה סי' רנב ס"ח וס"כ, וסי' רסו ס"ג, וסי' שכה ס"ד, וסי' שצב ס"א, וסי' תד ס"ב). וגם בשבות של אמירה לנכרי הקיל לפעמים בהפסד מרובה, כדלעיל סי' רנב בקונטרס אחרון ס"ק ב (ואף מי שירצה להחמיר ברשות הרבים שלנו כהאומרים שיש לו דין רשות הרבים, מכל מקום כדאי הם המקילין לסמוך עליהם בהפסד מרובה, שהמה הרבים ופשט המנהג כמותם).

ובחידושי צמח צדק רד, א (רש"י סבירא ליה, דכל דלא בקעי שם סי' רבוא אינו רשות הרבים. ורוב הפוסקים חלקו על זה). ושם סד, א-ב (ודוחק לומר דסומכין על דעת הפוסקים דרשות הרבים בעינן דוקא סי' רבוא בוקעין בו, דהא גדולי הפוסקים חולקים על זה, ואין סמכין על זה באיסור דאורייתא ... גם בדרבנן באיסור שבת יש לחוש לגדולי הפוסקים, דלא בעינן לתנאי דרשות הרבים שיהיי' סי' רבוא בוקעין בו).

וכן נהג גם בעצמו ברחובות העיירה הקטנה ליובאוויטש, כמבואר בחידושי לג, ד (בעירנו ליובאוויטש ... כיון שכולם מפולשים לפלטיא, הוא הרחוב שבאמצע העיר ששם החנויות כולם, אם כן חשיבי כולם רשות הרבים ... להפוסקים דלא בעינן בקיעת ששים רבוא). והיינו שאף שלא דרו בעיירה ליובאוויטש אלא כמה מאות משפחות, מכל מקום נחשב רחוב השוק "פלטיא", והרחובות שהולכים לעיירות אחרות נחשבים "סרטיא", ושאר כל הרחובות המפולשים מצד אחד לפלטיא ומצד השני לסרטיא "חשיבי כולם רשות הרבים", שאין העירוב מועיל בהם.

^ט שבת צז, א (שאי אפשר לה לרשות הרבים שתילקט במלקט וברהיטני).

שלה סי' א (עכשיו שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים). סי' שלח סי' א (ועכשיו שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים גמורה). לקמן סי' שמח קו"א ס"ק א (ובשגם דעכשיו שאין לנו רשות הרבים). סי' שנ קו"א ס"ק א (ובשגם שעכשיו שאין לנו רשות הרבים). סי' שנו ס"ז (בזמן הזה שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים גמורה). סי' שסד ס"ד (שיש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה). סי' תד ס"ב (וכבר נתבאר בסי' שמ"ה שנהגו כהאומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה).

^ט ט"ז ס"ק ו (ובפי העולם מורגל עכשיו שאין לנו רשות הרבים הוא כדעת היש אומרים ... ועל כן המחמיר יחמיר לעצמו, ואין בידו למחות למה שנוהגין עכשיו כאותן הרבים שמקילין).

וכן מצינו בכמה מקומות, שאף במקום שהעיקר כדעת האוסרים, מכל מקום אין למחות בידי המקילים, כדלעיל סי' נה ס"ה (וכן עיקר. ואעפ"כ אין למחות באותן שנוהגין להקל). סי' קנח ס"ג (ואין למחות בידם, מאחר שיש להם על מי שיסמוכו, אבל העיקר כסברא הראשונה). סי' רמח ס"ט (ואין למחות בידם, אף שהעיקר כסברא הראשונה, כיון שיש להם על מי שיסמוכו), וסי"ג (ויש להחמיר כדבריהם, אבל אין למחות ביד המקילין, הואיל ויש להם על מי שיסמוכו), וקונטרס אחרון שם ס"ק ח (שאינו בנו כח למחות בידו, הואיל ויש לו על מי לסמוך). סי' רנג סכ"ו (אעפ"כ אין למחות בידם, כיון שיש להם על מי שיסמוכו). סי' רנו ס"א (ובמקום שנהגו להקל על פי סברא זו אין למחות בידם, אבל אין לנהוג כן בשאר מקומות). סי' רעו ס"ח (ודבריהם עיקר, לפיכך אין להקל כלל בזה אפילו לצורך גדול, אלא שאין למחות בהמקילין). סי' רצט ס"ב (ואין למחות בידם, כיון שיש להם על מה שיסמוכו, אבל העיקר כסברא הראשונה), וסי"ח (אין למחות בידו, כי יש אומרים ... ואף שאין דבריהם עיקר). סי' שא סמ"ט (אין למחות בידם, כי יש להם על מה שיסמוכו). סי' שטו ס"כ (ויש להחמיר כסברא הראשונה, והמקילין כסברא האחרונה אין למחות בידם). לקמן סי' תמו ס"ו (במקום שנוהגין כסברא הראשונה אין למחות בידם, אבל במקום שאין מנהג, יש להחמיר כסברא האחרונה). סי' תנו ס"ח (ואין בנו כח למחות בידם, שיש להם על מה שיסמוכו). סי' תרכ ס"ד (ואף על פי שהעיקר כסברא הראשונה, מכל מקום עכשיו שנוהגין כסברא האחרונה אין למחות בידם).

^ט ט"ז שם (המחמיר יחמיר לעצמו). **שכן דעת גדולי הראשונים** (משמעות רמב"ם פי"ד ה"א (אי זו היא רשות הרבים, מדברות ועיירות ושווקים ודרכים המפולשין להן). מגיד משנה שם (ודע שיש מן הגאונים והאחרונים סוברין שאין רשות הרבים אלא במקום שבוקעין בו ששים רבוא, כדגלי המדבר. ואין לזה רמז בגמרא, ואינו עיקר, וכ"כ הרמב"ן והרשב"א ז"ל). רמב"ן עירובין נט. א ד"ה מתני' (פרש"י ז"ל עיר של יחיד היינו שאין בה ששים רבוא בני אדם ... וזה הענין בכמה מקומות פירש אותה, שאין רשות הרבים גמורה אלא בעיר שיש בה ששים רבוא, ולא ידענו מנין לו לרש"י כן, שלא הוזכר בתלמוד בשום מקום). ושבת נו, א ד"ה מתני' (ובספר התרומה אמר שעכשיו במקומות הללו אין בהם רשות הרבים גמורה מפני ... שאין עוברים בהן ששים רבוא בכל יום ... זה המנין שהן נתלין בו לא מצינו בגמרא, שיהא עיקר שלא יהא

וכבר נתבאר שעכשיו יש אומרים שאין לנו רשות הרבים בכל ענין:

מבואות המפולשים לרשות הרבים מב' ראשיהם, וארכן לאורך רשות הרבים, אע"פ שאין ברחבן ט"ז אמה, הרי הם רשות הרבים גמורה, לפי שהן כרשות הרבים ארוכה שנתקצרה בקצתה, כיון שארכן לאורך רשות הרבים. אבל אם ארכן מפולש לרוחב רשות הרבים, אינן רשות הרבים.²²

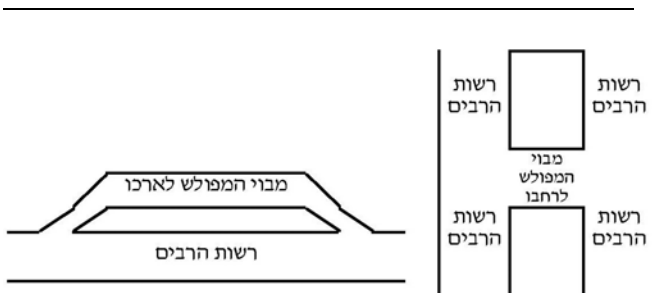
ויש אומרים²³ שאינן רשות הרבים אלא אם כן רחבים י"ג אמה ושליש²⁴ (ואז הם רשות הרבים אפילו הם מפולשים לרוחב רשות הרבים²⁵).

²² תוס' עירובין ו, ב ד"ה וכי תימא (כגון שרשות הרבים אחת משני צידי המבוי רוחב ט"ז אמות, ואורך רשות הרבים מהלכין דרך מבוי, דהשתא אפילו במבוי דלא הוי רוחב ט"ז אמות הוי רשות הרבים גמורה, כיון דבשני צידי המבוי הוי רוחב ט"ז אמה). **רשב"א** בעבודת הקדש שער ג ס"א (מבואות הרחבות שש עשרה אמה אף על פי שמקצתן מתקצרין ואין בו שש עשרה אמה, הרי זה רשות הרבים, שאי אפשר לרשות הרבים להתלקט במלקט. לפיכך המבואות המפולשין לרשות הרבים ואורכן לאורך רשות הרבים, אף על פי שאין ברחבן שש עשרה אמה הרי הן רשות הרבים גמורה. היה אורכן מפולש לרוחב רשות הרבים אינן רשות הרבים). הובא במ"מ פ"ד ה"א. **ב"י** ד"ה וכתב הרב המגיד. שו"ע ס"ח (מבואות הרחבים ט"ז אמה, ומתקצרים בקצתן ואין בהם ט"ז אמה, יש אומרים שאם ארכן לאורך רשות הרבים הרי הם רשות הרבים).

²³ **רא"ש** עירובין פ"א ס"י ח (ור"י פירש במבואות הרחבים י"ג אמה ושליש, ושני ראשיהן מפולשין לרשות הרבים שהוא רחב ט"ז, כיון דבקעי בהו רבים חשיב רשות הרבים ממש מן התורה). **טור ס"י שסד** (ור"י כתב מבוי שרחב י"ג אמות ושליש ושני ראשיו מפולשין לרשות הרבים הרחב י"ו אמות דינו כרשות הרבים). שו"ע ס"ט (מבואות הרחבים י"ג אמות ושליש, ושני ראשיהם מפולשים לרשות הרבים שהוא רחב ט"ז, יש אומרים שהוא רשות הרבים).

²⁴ **ע"י בתוס' ורא"ש ודו"ק** (שבתוס' נתפרש דמירי לאורך, ולא נזכר שיהי' י"ג ושליש, וברא"ש נתפרש שרחבים י"ג אמה ושליש, ולא נזכר שיהי' לאורך. וראה חידושי צמח צדק רד, א (וצריך לומר שיפרש דברי התוס' בענין אחר, שלא כפי שהבין המגיד). רשימות שיעורים שבת ס"י כב.

²⁵ כדלעיל ס"ה בפסי ביראות (וראה לעיל הערה מג).
²⁶ **כן משמע בב"י וטור ס"י שסד**. תוספת שבת ס"ק יז (והכא איירי שמב' ראשיהם מפולשים לרוחב של רשות הרבים, ולא לאורך רשות הרבים). פרמ"ג משבות זהב ס"ק ז (ולכאורה לאורך רשות הרבים, אף שמתקצר באמצע ולית י"ג אמה ושליש הוה רשות הרבים, וכשהוא לרוחב בעינן כל הרחוב י"ג אמה ושליש), כזה:

אמה^ט, וע"ד שנתבאר בסימן שמ"ה^ט, וכן המפולש בראשו אחד לרשות הרבים ובראשו השני לכרמלית^ט, או אפילו שני ראשו פתוחים לכרמלית, אינו נותר בלחי וקורה מכאן ולחי וקורה מכאן, אלא צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן^ט, אם אינו רחב מעשר

שלחן ערוך רבינו הזקן – סי' שסד

א מבוי המפולש^ט בשני ראשו לרשות הרבים^ט, והוא עצמו אינו רשות הרבים^ט, כגון שאין רבים בוקעים בו^ט, או שאין ברחבו ט"ז

^ט עיקרי ההלכות שנתבארו בסימן זה:

(א) מבוי המפולש (ס"א-ד).

(ב) מבוי עקום (ס"ה-ו).

(ג) מבוי העשוי כנדל (ס"ז-ח).

(ד) מבוי שאין חצרות ובתים פתוחים לו (ס"ט).

הובא ונתבאר בחידושי צמח צדק רד, א (ופירוש וענין שהמבואות עצמו אינן רשות הרבים, כתב בחידושי הריטב"א דכ"ב, שאין בקיעתם תדירה וסלולה להדיא, רוצה לומר דלא בקעי בה רבים כל כך ... בעינן שהדרך סלולה שם לרבים, ואם לא כן אינו נחשב רשות הרבים אע"פ שרחב י"ו אמה).

והיינו שכל רחוב הסלול לכל בני העיר (כמו כמעט כל הרחובות שבעירותינו), אין צורת הפתח מועיל בו, אלא דלתות. ורק רחוב הסלול לבני המבוי בלבד (כמו הסימטאות הנקראות בלשון המדינה alleyway), מועלת בהם צורת הפתח.

^ט מ"מ פיי"ז ה"ג (ופירוש מפולש לרשות הרבים מכאן ומכאן, בשאינו רחב ט"ז אמות, אבל רחב, זהו רשות הרבים גמורה). ב"י שם (וכתב עוד הרב המגיד שם, ופירוש מפולש לרשות הרבים מכאן ומכאן בשאינו רחב שש עשרה אמות, אבל רחב, זו היא רשות הרבים גמורה).

ויתירה מזו נתבאר לעיל סי' שמה סי"ב (מבואות המפולשים לרשות הרבים מב' ראשיהם ... יש אומרים ... רחבים י"ג אמה ושליש ... הם רשות הרבים אפילו הם מפולשים לרוחב רשות הרבים).

וכאן מיירי לדעה הראשונה דלעיל שם (אין בהם ט"ז ... אם ארכן מפולש לרוחב רשות הרבים אינן רשות הרבים).

והיינו שכמעט כל הרחובות שבעירינו נ"י, שרחבם יותר מט"ז אמה (או י"ג אמה ושליש), אין צורת הפתח מועיל בהם. ורק הסימטאות (הנקראות בלשון המדינה alleyway) שאין בהן רוחב שש עשרה אמה (ולא י"ג אמה ושליש), מועלת בהם צורת הפתח.

^ט סעיף ב (שם הובאו ב' דעות בזה, כדלעיל הערה הקודמת).

^ט רב יהודה אמר רב שם [ז], א (סרטיא מכאן ובקעה מכאן, או בקעה מכאן ובקעה מכאן, עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן. השתא סרטיא מכאן ובקעה מכאן עושה לו צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן, בקעה מכאן ובקעה מכאן מיבעיא. הכי קאמר סרטיא מכאן ובקעה מכאן נעשה כבקעה מכאן ובקעה מכאן). טור ושו"ע שם (או צד אחד לרשות הרבים וצדו השני לכרמלית).

^ט גמרא שם (בקעה מכאן ובקעה מכאן). ע"י שם בתוס' ד"ה בקעה (ולא משמע ליה דאתא לאשמועינן דאפילו הכי בעי צורת הפתח, אלא אתי לאשמועינן דסגי בצורת הפתח). והיינו אף שכן הוא האמת, שגם זה "אינו נותר בלחי וקורה מכאן ולחי וקורה מכאן, אלא צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן".

^ט ריב"ש סי' תה (כל המבואות המפולשין, הרי הם כמפולשין לכרמלית, וצריכין צורת פתח מכאן, ולחי או קורה מכאן. כדאמר רב מחלוקת בסרטיא מכאן וסרטיא מכאן, אבל סרטיא מכאן ובקעה מכאן, או בקעה מכאן ובקעה מכאן, עושה צורת פתח מכאן ולחי וקורה מכאן. ובודאי דהלכתא היא, דהא ליכא

^ט רב יהודה עירובין ו, ב (כיצד מערבין מבואות המפולשין לרשות הרבים, עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן). רי"ף שם ב, א (והני מילי מבואות המפולשין לרשות הרבים, הוא דסגי להו בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן, אבל ברשות הרבים גופה לא). רמב"ם פיי"ז ה"ג (והיאך מתירין מבוי מפולש, עושה לו צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן). מ"מ שם (ממה שסתם רבינו את לשונו, נראה שהוא סבור שאפילו מפולש לרשות הרבים מכאן ומכאן, הכשרו בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן. וזה דעת ההלכות שם). ב"י ד"ה מבוי המפולש (ומדברי הרי"ף והרא"ש משמע, דאפילו במפולשים בשני ראשיהן לרשות הרבים בהכי סגי, וכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק י"ז ... כיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת, הכי נקיטין) טור ושו"ע ס"א (מבוי המפולש בשני ראשו לרשות הרבים ... צריך צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן).

^ט גמרא שם ו, א (כיצד מערבין דרך רשות הרבים עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן ... ורשות הרבים מי מערבא ... הכי קאמר כיצד מערבין מבואות המפולשין לרשות הרבים, עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן). רי"ף שם (אבל ברשות הרבים גופה לא). ויתבאר דינו לקמן ס"ד (והערה פט).

ואף שנתבאר לעיל סי' שמה סי"א (מבואות ... המפולשים ... הן רשות הרבים גמורה), שאין צורת הפתח מועלת בו.

על זה מבאר כאן ג' אופנים שמבוי המפולש אינו רשות הרבים:

(א) "אין רבים בוקעים בו".

(ב) "אין ברחבו ט"ז אמה".

(ג) "מפולש ... לכרמלית".

^ט הגהות אשרי עירובין פ"א ס"ח (ודוקא דליכא בקיעה אלא מבני מבוי, אבל אם בקעי כל בני העיר מכאן ומכאן דרך אותו מבוי המפולש ... אז לא סגי בצורת הפתח, דאתו רבים ומבטלי מחיצתא). הובא בתוספת שבת ס"ק ב בהגהה, ומסיים (והב"י והד"מ לא הביאו זה, ולא ידעתי למה).

וכן הוא ברבנו ירוחם נ"יב ח"ד (כל מבוי מפולש, או דרך והוא רחב י"ו אמה ורבים בוקעין בו ומצויין שם, הוי רשות הרבים). ריטב"א עירובין כב, א (הילכך אי אפשר לערב רשות הרבים א[לא] כשאין הדרך סלולה שם לרבים, ויש להם מעבר אחר, אלא שפעמים בוקעים בה רבים, כעין מבואות המפולשין לרשות הרבים, דבכי הא מערבא בצורת פתח מכאן ולחי וקורה מכאן ... הא כל שהדרך סלולה לרבים ... אין מערבין אותה).

מחמת חסרון עירוב, ולא מחמת חסרון מחיצות, לפיכך די שם בתיקון כל שהוא^ט.

ויש אומרים^ט שבראש הפתוח לחצר צריך שיהא שם לחי, ולא קורה, כדי שיהא נראה שם כסתום, שהלחי נידון משום מחיצה, מה שאין כן בקורה (ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל).

וכל זה כשהחצר אינה רגילה במבוי זה, כגון שיש לה פתח למבוי אחר^ט. אבל אם היא

אמות^ט, לפי שצורת פתח היא כמחיצה גמורה^ט, ונמצא שאינו פתוח אלא מצד אחד ואינו נקרא מפולש^ט.

אבל אם ראשו אחד פתוח לרשות הרבים וראשו השני לחצר שאינה מעורבת, אין צריך אלא לחי או קורה בשני ראשו^ט, שהרי ראשו הפתוח לחצר אינו מחוסר מחיצה שם, שמחיצות החצר מתירות אותו, ואין צריך תיקון שם אלא מפני שפרוץ שם במילואו למקום האסור

^ט ט"ז שם (אם צד אחד פתוח לחצר שאינה מעורבת, הוה אותו צד כסתום בלא תיקון, והתיקון אינו אלא משום היכר מדרבנן).

^ט ב"ח ד"ה ומ"ש אבל אם צד (אף על גב דלא בעינן צורת הפתח, מכל מקום לחי דהוי משום מחיצה מיהא בעינן, כי היכי דליהוי כאילו היה סתום על ידי לחי שהוא חשוב כמחיצה, ובצד רשות הרבים סגי בלחי או בקורה, אבל על ידי קורה דאינו אלא משום היכר לא הוי כסתום. וכדמשמע להדיא ממ"ש הגהות סמ"ק, דמדקדק בלשונו דבצד החצר צריך דליהוי כמו סתום, ובצד רשות הרבים סגי בלחי או בקורה). מ"א ס"ק א (וב"ח כתב דקורה לא מהני לצד החצר, אלא סגי בעינן לחי לצד החצר, שיהא נראה כסתום. ועיי' ס"י שס"ג סל"א).

*

הלכה זו נזכרת גם לקמן ס"י ששה ס"ג (מבוי שנפרץ במילואו לחצר ... ולא עירבו בני החצר עם המבוי ... אע"פ שאינה רגילה בו ... מכל מקום כיון שנפרץ במילואו למקום האסור לו בלי עירוב, נאסר כולו). ולא נתפרש שם אי סגי בקורה, או צריך דוקא לחי. שסמך על מה שכבר נתבאר כאן.

ודין מבוי שנפרץ במילואו לרחבה, יתבאר לקמן שם ס"ה (ואם נפרץ לרחבה שאחורי הבתים ... אם יתירה על בית סאתים ולא הוקפה לדירה דינו כנפרץ לכרמלית, וצריך שם תיקון), ולא נתפרש איזה תיקון צריך בזה. ואפשר שגם שם תהיי המחלוקת שלפנינו, אי סגי בתיקון של קורה, או צריך דוקא לחי.

אמנם לפעמים לא סגי אף בלחי, כדלעיל ס"י שסג סל"ח (העמיד לחי באמצע מבוי, אם מן הלחי ולחוץ כלפי פתח המבוי יש שם חצירות פתוחות למבוי, ועשו גם לחי לפתח המבוי, אין לחי הפנימי מועיל לחלק המבוי שלא יצטרכו חצירות החיצונות והפנימיות לערב יחד ... אבל אם העמידו באמצע המבוי שני פסין של ב' משהויין אחד מצד זה ואחד מצד זה, או פס רחב ד' טפחים מצד אחד ... הרי זו מחיצה גמורה).

וכן הוא לקמן ס"ה (והערה קיב).

^ט רש"י ח, א ד"ה בנראה מבחוץ (ואע"ג דשאר חצירות הפתוחות למבוי בפתח הגון ודאי אוסרות עליו, זו הואיל ואינה רגילה בו ... אינה אוסרת עליו). תוס' ז, ע"ב סד"ה דאי רב (דאע"ג דרגילה בו הוה שרי, הואיל ולבני חצר יש להם דרך לרשות הרבים בלא מבוי).

וכן הוא לקמן ס"י שפו ס"ט (חצר הפתוחה לב' מבואות ... אם רגילה באחת ובשני אינה רגילה, זה שרגילה בו אוסרת, וזה שאינה רגילה בו אינה אוסרת, אף על פי שעוברת עליו בשבת).

מאן דפליג עליה בהא). רמ"א ס"א (או שני ראשו פתוחין לכרמלית).

^ט תוס' שם ו, א ד"ה ולחי וקורה (אף על גב דלחי לא מהני ביותר מעשרה, יעשה לחי רחב עד שיתמעט האויר מעשרה).

וכדלעיל ס"י שסג סכ"ז (מבוי הרחב בפתחו יותר מעשר אמות, אינו ניתר בלחי וקורה, אלא בצורת פתח). ולכן אם הוא רחב מעשר אמות, צריך צורת הפתח מכאן וצורת הפתח מכאן.

^ט וכן הוא לקמן ס"ד (שצורת פתח היא כמחיצה גמורה). וראה חידושי צמח צדק סג, א.

^ט שו"ת הרשב"א ח"א ס"י תרא (צורת הפתח מכאן ולחי אחד מכאן ... שהרי צורת הפתח מחיצה גמורה, והרי יש כאן ג' מחיצות). הובא בב"י ס"י שסג ד"ה ואינו ניתר בלחי וקורה. לבוש ס"א (צריך צורת הפתח מצד אחד, דמשוי לה בה כסתומה באותו צד, והוי לה מבוי סתומה משלש רוחותיה, ואחר כך מתקנה בלחי או בקורה בצד הרביעי). ט"ז ס"ק א (צריך צורת הפתח מכאן, כי היכי דליהוי כסתום במחיצה מההוא צד, והוי כמבוי סתום מגי צדין, וסגי בצד השני בלחי או קורה).

אלא שמכל מקום יש הפרש בין מבוי הסתום, שנתבאר לעיל ס"י שסג סל"ב (והמנהג הפשוט במדינות אלו לתקן כל המבואות על ידי ... צורת פתח ... כדי להתיר גם במבואות המפולשים שצריכים צורת פתח כמ"ש בסי' שס"ד). לבין מבוי המפולש, שנתבאר כאן (צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן).

^ט הגהת סמ"ק ס"י רפב אות י (ואם הוא מפולש מצד אחד לרשות היחיד שלא עירב עמו, אף על גב דמפולש למקום האסור לו, מכל מקום לא בעי צורת הפתח כלל, אלא סגי מאותו צד של רשות היחיד על ידי לחי, ומצד אחר דלרשות הרבים סגי או בלחי או בקורה). טור ושו"ע שם (אבל אם צדו אחד פתוח לרשות הרבים וצדו השני לחצר שאינה מעורבת, אין צריך אלא לחי או קורה בשני ראשו). ט"ז ס"ק א (סגי גם בקורה מכאן ומכאן, וכל שכן בלחי שהוא משום מחיצה). לבוש ס"א (אין צריך אלא לחי או קורה בשני ראשו).

והיינו שהמבוי הזה עם החצר הם ביחד מבוי שאינו מפולש, שסגי בלחי וקורה, כדלעיל ס"י שסג ס"א (כל מקום שיש לו ג' מחיצות ופרוץ במילואו ברוח רביעית ... התירו כשעשה איזה תיקון במקום הפרצה ... כגון להניח קורה ... וכן הקילו במבוי להתירו בלחי).

אלא שבנוסף לזה צריך תיקון בין המבוי שפרוץ במילואו לחצר שאינה מעורבת, ובוה מובאת כאן המחלוקת אי סגי בלחי או קורה, או דוקא לחי.

אפילו הם מפולשים לרשות הרבים בשני ראשיהם, והרבים נכנסין מכאן ויוצאים מכאן^ט, די להם בתיקון החצר מכאן ומכאן^ט:

ג ומבואות שלנו^ג, אף על פי שדינם כחצר שאינן ניתרים בלחי וקורה, הואיל ואין בתים וחצרות פתוחים לה כראוי^ט, מכל מקום לענין פילוש אינם כחצר, אלא כמבוי המפולש^ט, שצריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן^ט.

(ב) שאין בתים וחצרות פתוחים לו – שיתבאר דינו בסעיף הבא, שהפילוש אוסר בו.

^ט משנה פ"ו דטהרות מ"י (חצר שהרבים נכנסים בזו ויוצאים בזו, רשות היחיד לשבת). הובא בגמרא ח, א. טור ושו"ע סי' שסה ס"ג (חצר מותר אפילו ... בקעי בה רבים). ט"ז שם ס"ק ב (לענין חצר אין איסור מחמת בקעי רבים כמ"ש אחר זה), וס"ק ג (אף על גב דלעיל במבוי פוסל בקעי רבים, כאן לענין החצר לא משגחינן בבקעי רבים).

וכן הוא לקמן סי' שסה ס"ג (נפרצה החצר מצד השני לרשות הרבים ... חצר מותרת, אפילו ... הרבים נכנסין בזו ויוצאין בזו, אין בקיעת הרבים אוסרת בחצר).

^ט והיינו שבמבוא המפולש צריך "צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן", ובחצר המפולש, וכן במבוי שאין ארכה יתר על רחבה, סגי בפסין מכאן ומכאן.

^ט תוכן והמשך דברי הסעיף שלפנינו, ולקמן ס"ט: דין מבוי הארוך, שאין בתים וחצרות פתוחים לו: (א) לענין פילוש, דינו כמבוי, שצריך צורת הפתח. (ב) לענין מבוי עקום, דינו כחצר, שאין צריך תיקון בעקמימותו. (ג) לענין פסין, דינו חמור מחצר, שחצר ארוך סגי בלחי, ומבוי זה צריך פסין, כמו חצר קצר.

^ט כדלעיל סי' שסג ס"ל (אין מבוי ניתר בלחי וקורה, עד שיהיו פתוחים לתוכו שתי חצירות ולכל חצר שני בתים, אבל פחות מכך, דינו כחצר, שאינה ניתרת אלא בפס ד', או בבי' פסין של בי' משהויין).

^ט ט"ז סי' שסג ס"ק יח (דכל המבואות שלנו יש להם דין חצירות. לפי זה היה לנו לתקן פס ד' מצד אחד, או בי' משהויין אחד לכל צד, כדלעיל בחצר. אלא דנראה דלא נהיגי לעשות כן, משום מבוי מפולש, שצריך דוקא צורת הפתח).

וכן הוא לעיל סי' שסג ס"ב (מבואות שלנו שיש להן דין חצרות, הואיל ואין חצירות של בי' בתים פתוחים לתוכם ... צריכים פס ... והמנהג הפשוט במדינות אלו לתקן כל המבואות על ידי ... צורת פתח ... כדי להתיר גם במבואות המפולשים שצריכים צורת פתח כמ"ש בסי' שס"ד). והיינו שגם במבוי שאינו מפולש נהגו בצורת הפתח, כדי להתיר אף במפולשים שהפילוש אוסר בהם, וצריכים צורת פתח, אף שאין בהם חצירות ובתים.

וכ"מ ברמ"א שם סכ"י (והמנהג הפשוט במדינות אלו לתקן על ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי ... צורת הפתח). **ומ"א שם** ס"ק כז (לענין זה שם מבוי עליהם ... בעינן צורת הפתח, כיון דקרובים לרשות הרבים), ובסי' שסה ס"ק ד (וצ"ע במבואות שלנו אם יש להם דין חצר לענין זה ... בקעי בה רבים, לדין דקיי"ל דיש לה דין חצר ... ויש להחמיר).

וכן הוא לקמן שם ס"ב (ומבואות שלנו, אף על פי שדינם כחצר שאינה ניתרת בלחי וקורה, ובחצר אין

רגילה בו, אפילו צורת פתח ודלתות אינן מועילות להתיר שם, אם לא נשתתפה במבוי זה עם שאר החצירות הפתוחות לו^ט).

ואם נשתתפה בו אין צריך לערב כלל כמו שיתבאר בסיומן שפ"ז^ט:

ב וכל זה במבוי^ט. אבל חצר, שאין ארכה יתר על רחבה^ט, שאינה ניתרת אלא בפס ד' או בבי' פסין של משהו^ט, וכן מבוי שחסר אחד מתנאי מבוי, בענין שאינו ניתר בלחי וקורה, אלא בתיקון החצר^ט, אין פילוש אוסר בהם, אלא

^ט אלא אם כן בנו אצטבא, כדלקמן שם (חצר שסילקה עצמה מלהשתמש במבוי, ועשתה מעשה המוכיח על סילוקה, שבנתה איצטבא גבוה ד' טפחים על פתחה, שוב אינה אוסרת על בני המבוי, אף על פי שעוברת דרך עליהם בשבת, ואפילו אין לה פתח למבוי אחר לעבור דרך עליו לרשות הרבים).

^ט סעיף ב (שהרי כולם נשתתפו במבוי, ועל השיתוף סומכין). ויש בזה כמה חילוקי הלכה, כדלקמן שם.

^ט תוכן והמשך דברי הסעיף:

(א) מבוי הקצר, דינו כחצר בשני הפרטים: (א) אינו ניתר בלחי וקורה (באינו מפולש), וצריך פסין. (ב) אין פילוש אוסר בהם.

(ב) חצר הארוך, דינו כמבוי בשני הפרטים: (א) סגי בלחי (באינו מפולש). (ב) פילוש אוסר ומצריך צורת הפתח מצד אחד ולחי מצד השני.

^ט ט"ז סי' שסה ס"ק ג (אף על גב דלעיל במבוי פוסל בקעי רבים, כאן לענין החצר לא משגחינן בבקעי רבים ... והך חצר היינו מרובע, דאלו ארכו יותר על רחבו הוי כמבוי).

^ט כדלעיל סי' שסג ס"ב (לא התירו בגי' מחיצות ולחי אחד או קורה רחבה טפה, אלא במבוי, אבל חצר ... אינה ניתרת אלא בפס), וסל"ב (וחצר שארכה יתר על רחבה, אפילו משהו, דינה כמבוי, וניתרת בלחי או קורה).

^ט **רמ"א** ס"א (וכל זה שיש לו תנאים המבוארים לעיל סי' שס"ג סכ"י בדין מבוי, אבל אם אינו רק (כ)חצר, צריך תקון חצר משני צדדיו).

והוא כמבואר בשו"ע סי' שסג סכ"י (אין מבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהיו ... ארכו יותר על רחבו. ואם חסר אחד מאלו, אינו ניתר אלא בפס ארבע, או שני פסין שני משהויין, או צורת פתח).

וכן הוא לעיל סי' שסג ס"ב (אין המבוי ניתר בלחי וקורה אלא אם כן ארכו יתר על רחבו, אפילו משהו, אבל אם ארכו כרחבו, או רחבו יותר על ארכו, אין שם מבוי עליו, ודינו כחצר שאינה ניתרת אלא בפס ד' או בבי' פסין של בי' משהויין).

*

בשו"ע שם נתבארו שלושה אופני מבוי:

(א) שאינו ניתר אלא בצורת הפתח.

(ב) שאינו ניתר בקורה, אלא בלחי.

(ג) שאינו ניתר בלחי או קורה, אלא בפסין.

כאן מיירי באופן השלישי, שנתבאר לעיל שם, שיש לו שני תנאים:

(א) שאין ארכו יתר על רחבו – שנתבאר דינו כאן, שאין הפילוש אוסר בו.

בסי' ש"ב^פ. אעפ"כ מדברי סופרים אין צורת פתח מועלת לרשות הרבים גמורה^ט, אם

היה מתקיים כל כך). וכן הוא ברא"ש שם פ"א סי"ג.

הרי שד' קונדסין וזמורה על גביהן מועיל אפילו באמצע רשות הרבים, כדאמרינן שם כ, א (עבד כעין פסי ביראות ברשות הרבים וזרק לתוכה חייב). וכדלעיל סי' שמה ס"ה (כל מקום שיש לו שם ד' מחיצות ... כגון ד' קורות הנעוצים ברשות הרבים). ועל זה הקשו התוס' וסייעתם, שגם צורת הפתח על גבי ד' קונדסין יועילו כמו פסי ביראות.

וראה פרי מגדים משב"ז סי' שסג ס"ק א (ודע שאני מסופק בצורת הפתח אי הוה מחיצה דין תורה, ולחייב הזורק בתוכו, בנעץ ד' קונדסין ועליהם צורת הפתח). חידושי צמח צדק סב, ד (שדן בדעת התוס', אם צורת הפתח מועיל מהתורה ברשות הרבים שיש לה שתי מחיצות). סג, א. סד, ב (דאין רא"י גמורה דגם בצורת הפתח אמרינן כן מדאורייתא). רד, א. שו"ת דברי נחמ"י סי' כג (ומ"ש שם בפנים בהגהה דזה מדברי סופרים, צ"ע).

ואפשר שגם רבינו מסתפק בזה, ולכן הכניסו בין חצאי עיגול, וכהכלל המובא בשארית יהודה או"ח סי' ו (שמעתי מפי קדשו פעמים רבות דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו).

ואפשר גם שבוה מסתפק באגרות קודש ח"ט אגרת ב'תרנד (הערות לקונטרס הצעה לתיקון עירובין ... [מ"ש אודות מנהטן שהיא] לכו"ע רשות הרבים מן התורה, צ"ע ובירור, דכמדומה הרחובות כולם מסתיימות, סוף סוף, בגשרים ומנהרות הסתומות על ידי צורת הפתח, או גם מחיצה ו"שראנקען" כדי לגבות מס וכיו"ב). והיינו שאפשר סגי בצורת הפתח שבסוף הגשרים, שלא יהי' רשות הרבים מן התורה. ואם לאו, אזי אפשר שעכ"פ ה"שראנקען" כדי לגבות מס, יש להחשיבם כדלתות.

*

אמנם מובן, שגם נקבל למסקנא, שעל ידי צורת הפתח נעשה כל המקום שבינתים רשות היחיד מן התורה; מכל מקום אין זה מועיל לעירוב שעושים אחר כך בצורת הפתח נוסף. שהרי כך תקנו חכמים, שבמקום שהוא רשות הרבים בלי צורת הפתח, לא יועיל שום צורת הפתח, ולא שני צורות הפתח, כי אם דלתות.

אלא אם כן נאמר שה"שראנקען" לגביית המס נחשבות דלתות. ויש לעיין בזה, במקום שאין ה"שראנקען" עוצרות אלא את המכוניות, ולא את הולכי הרגל.

^פ סעיף יט (אם עשה צורת פתח ... מותר ... בחצר ומבוי ... כשהיקף דירתם הוא על ידי צורת פתח, מד' רוחות); אלא ששם לא נתפרש דהיינו אפילו באמצע רשות הרבים.

^ט עירובין ו, א-ב (תנו רבנן כיצד מערבין דרך רשות הרבים עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן ... ורשות הרבים מי מערבא ... אמר רב יהודה הכי קאמר כיצד מערבין מבואות המפולשין לרשות הרבים, עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן). ר"ף שם ב, א (והני מילי מבואות המפולשין לרשות הרבים, הוא דסגי להו בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן, אבל ברשות הרבים גופה לא). טור ושו"ע סי' ב (רשות הרבים עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות).

צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן^ג. ולא די להם בתיקון החצר מכאן ומכאן. הואיל ולעולם הם קרובים לרשות הרבים או לכרמלית יותר מהחצר, שרוב החצרות הם פתוחות למבוי, והמבוי לרשות הרבים או כרמלית, לפיכך החמירו בתיקונם יותר מתיקון החצר לענין פילוש^ט, כמו שמטעם זה החמירו בתיקונם יותר מבתיקון החצר לענין ארכס יתר על רחבם, כמו שנתבאר בסימן ש"ג^ה:

ד (אע"פ שצורת פתח היא כמחיצה גמורה^ט, ואם עשה צורת פתח על גבי ד' קונדסין רשות היחיד גמורה היא מן התורה, אפילו עשה כן באמצע רשות הרבים גמורה^ט, כמו שנתבאר

פרצה אוסרת אף על פי שרבים בוקעים בה ... אעפ"כ יש להחמיר בזה במבואות שלנו ... רבים בוקעים בה).

^ט מ"א שם (ועי' סי' שס"ד דמצד השני סגי בלחי).

והיינו אף שבמבוי שאינו מפולש, לא סגי בלחי או קורה, אלא צריך פסין, כדלעיל.

מכל מקום כאן במבוי המפולש, שעושים צורת הפתח מכאן, סגי בלחי או קורה מצד השני.

וראה מראי מקומות וציונים.

^ט עי' במ"ש בסוף סי' זה ס"ט (שלענין פילוש לרשות הרבים או לכרמלית או מחמירים בהם כמו במבוי גמור, זהו לפי שהם קרובים שם לרשות הרבים או לכרמלית), בשם המ"א שם (ומכל מקום לענין זה שם מבוי עליהם ... בעיני צורת הפתח, כיון דקרובים לרשות הרבים).

^פ סעיף לב (וחצר שארכה יתר על רחבה אפילו משהו, דינה כמבוי וניתרת בלחי או קורה, ואע"פ שאין חצירות ובתים פתוחים לתוכה. שלא הצריכו כן אלא במבוי שהוא פתוח וקרוב לרשות הרבים או לכרמלית, אבל לא בחצר שהיא רחוקה מרשות הרבים או הכרמלית, שהיא פתוחה למבוי והמבוי פתוח להן).

והיינו שמבוי הארוך ואינו מפולש, שאין חצרות ובתים פתוחים לו, אינו ניתר בלחי או קורה, וצריך פסין; אף שחצר הארוך ואינו מפולש, שאין חצרות ובתים פתוחים לה, סגי בלחי או קורה.

וכמו שמבוי הארוך שאין חצרות ובתים פתוחין לתוכו, החמירו בו יותר מחצר הארוכה, כך גם לענין פילוש, שמבוי ארוך שאין חצרות ובתים פתוחין לתוכו, החמירו בו יותר מחצר, והצריכו בו צורת הפתח.

^ט כדלעיל ס"א (שצורת פתח היא כמחיצה גמורה), ושם נסמן (הערה סז).

^ט עירובין יא, א (מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן שנעץ ד' קונדסין בארבע פינות השדה ומתח זמורה עליהם, ובא מעשה לפני חכמים והתירו לו לענין כלאים. ואמר ריש לקיש כדרך שהתירו לו לענין כלאים כך התירו לו לענין שבת. ר' יוחנן אמר לכלאים התירו לו לענין שבת לא התירו לו). תוס' שם ד"ה אילימא (אם תאמר הואיל ומהני צורת הפתח מכל ד' רוחות, אם כן גבי פסי ביראות למה הוצרכו לארבעה דיומדין ... היה להם לעשות ד' קונדסין וזמורה על גביהן ... ואומר ר"י לפי שלא

הדלתות עושה אותה כחצר אחת של רבים

מחיצות מעלייתא. דרבנן אדרבנן [נמי] לא קשיא, הכא איכא שם ארבע מחיצות, התם ליכא שם ד' מחיצות. והיינו שרבי יהודה סובר דסגי בשתי מחיצות, ולא סגי בפסי ביראות. ורבנן סברי דסגי בפסי ביראות, שיש בהם "שם ד' מחיצות", ולא סגי בשתי מחיצות.

ולפי מסקנא זו, אין צריך לומר שרבי יוחנן פסק כרבי יהודה, אלא "דכאן וסבירא ליה" כחכמים. ולפי זה לא קשה מידי (לשיטת רש"י) מה שהקשו התוס' דף ו, ב.

וכן כתב הרמב"ן במלחמות שם ו, א (רבי יוחנן ... בשתי מחיצות כרבנן סבר לה, לפיכך ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים ... אשתירו להו שתי מחיצות דאינון רשות הרבים כרבנן ... ורבי יוחנן כרבנן סבירא ליה).

והכי קיי"ל כדעת רש"י, שכל זמן שלא עשו דלת מכאן ודלת מכאן היא עדיין רשות הרבים. שהרי כן דעת הרמב"ם פ"ז ה"י (שני כותלים ברשות הרבים והעם עוברים ביניהם, כיצד מכשיר ביניהם, עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן, ואחר כך יעשה ביניהם רשות היחיד), וטור ושו"ע ס"ב (רשות הרבים עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות ... ואחר שעשה לה תיקון דלתות, חשובה כולה כחצר אחד, ואין מבואותיה צריכין תיקון) ודוק. והיינו שאם עשה דלת מכאן ודלת מכאן היא רשות היחיד, ואם עשו רק דלת מצד אחד, היא עדיין רשות הרבים.

*

בדפוסים הראשונים נדפס "משום דלמסקנא בדף כב, יש לומר ד'כאן וסבירא ליה, דירושלים לא היו לה שם ד'". והיינו שבמקום "דכאן" נדפס "ד'כאן". ובדפוס תרט"ז שינו ופיענחו "דלת כאן". וכן פיענחו גם בסוף "שם דלת". אשר לפי זה אין להערה זו שום מובן כלל. ולכן תוקן כאן כבדפוסים הראשונים.

וראה חידושי צמח צדק סב, ד סוף אות א (ואאזמו"ר הגאון ז"ל במראי מקומות רש"י שס"ד כתב, דלמסקנא יש לומר דלת כאן וס"ל כו', וזה צ"ע). ובדברי נחמיה או"ח סי' כג (וכמ"ש מוח"ז רז"ל במראי מקומות שבסי' שס"ד ס"ד בהגהה, דלמסקנא דרב יש לומר דכאן ו[סבירא] ליה). מראי מקומות וציונים.

כ"ר יוחנן שם (ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים). רש"י שם ד"ה חייבין עליה (אלמלא נעילת דלתות בעינן בכל לילה). רי"ף עירובין ב, א (ברשות הרבים ... לא מערבין אלא בדלתות מכאן ומכאן, והוא דננעלות בלילה, דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים, דאלמא כל שאין דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים). ראי"ש פ"א סי' ח (ברשות הרבים ... לא מערבא אלא בדלתות מכאן ומכאן, והוא דננעלות בלילה). דעה הא' שבטור ושו"ע ס"ב (והוא שננעלות בלילה).

וכן הוא לעיל סי' שמה סיי"א (ואפילו יש להם חומה אלא שהם מפולשים משער לשער ... דין רשות הרבים ... והוא שאין הדלתות ננעלות בלילה כמו שיתבאר בסימן שס"ד). והיינו שאם אינן ננעלות בלילה הוי רשות הרבים מן התורה.

נשלמו בה כל תנאי רשות הרבים שנתבאר בסי' שמ"ה^א, אלא) הבא להכשיר רשות הרבים להתיר בה הטלטול צריך לעשות לה דלת מכאן ודלת מכאן^ב. והוא שננעלות בלילה^כ, שנעילת

^א סעיפים יא-ב.

^ב ר' יוחנן ו, ב (ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים). רש"י שם ד"ה חייבין עליה (אלמלא נעילת דלתות בעינן בכל לילה, והכא קתני עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן). תוס' שם ד"ה והאמר (יש לומר לפירושו ... הכא דשלישית על ידי דלת, רביעית נמי צריך דלת). מ"א ס"ק ב (לפרש"י בעינן ב' דלתות, ודלת לא חשוב כמחיצה גמורה, ולכן בעינן ברביעית נמי דלת).

וקיי"ל כדעת רש"י; דלא כדעת התוס' שם (כיון דיש לו ב' מחיצות, ושלישית בננעלת, הוי ג' מחיצות, ולקמן אמר דלכל היותר לבית הלל שלש מחיצות דאורייתא). וכדלעיל סי' שמה ס"ו (מקום המוקף ג' מחיצות גמורות אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית ... הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה).

ואף שהקשו שם התוס' (והיכי פריך מר' יוחנן, דאמר בפרק ב', דהוי אליבא דרבי יהודה דאמר אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ופליגי עליה התם רבנן), ואם כן אפשר דלפירש"י לא קיי"ל בזה כרבי יוחנן (ותירצו התוס' שם לפי שיטתם הנ"ל).

מכל מקום לפירוש רש"י "לא קשה מידי מה שהקשו התוספות" (משום דלמסקנא בדף כב, א יש לומר דכאן וסבירא ליה, דירושלים לא היו לה שם ד'.

והיינו שבמשנה שם חלקו לענין פסי ביראות (דלעיל סי' שמה ס"ה), אי אתו רבים ומבטלי מחיצה (רבי יהודה אומר אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדין, וחכמים אומרים אינו צריך). ובגמרא שם (רבי יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרווייהו כאן הודיעך כוחן של מחיצות. כאן וסבירא ליה). והיינו שרבי יוחנן ורבי אלעזר פסקו כחכמים, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה.

ועל זה הקשו בגמרא שם (והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים). רואים מכאן שרבי יוחנן פסק כרבי יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצה.

ולכן מסיק בגמרא שם (אלא כאן ולא סבירא ליה). והיינו שרבי יוחנן פסק כרבי יהודה. ואם כן אפשר דאנן קיי"ל כחכמים, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה.

וזאת היא קושיית התוס' הנ"ל, מה מקשים בדף ו' מרבי יוחנן, והרי רבי יוחנן לא אמר כן אלא "אליבא דרבי יהודה ... ופליגי עליה התם רבנן".

על זה מבאר כאן, שכל זה הוא רק לפי ההוה אמינא של הגמרא. אמנם אחר כך הקשו בגמרא שם (רמי דר' יהודה אדר' יהודה ורמי דרבנן אדרבנן, דתניא יתר על כן אמר רבי יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע. אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך). הרי רואים שאדרבא, רבנן סברי דאתי רבים ומבטלי מחיצה, ורבי יהודה סובר דלא אתי רבים ומבטלי מחיצה.

ומתרצת הגמרא (דר' יהודה אדרבי יהודה לא קשיא, התם דאיכא שתי מחיצות מעלייתא, הכא ליכא שתי

וכבר נתבאר בסי' שמ"ה^{צט} שיש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה^ק:

ה מבוי עקום^{קא} כמין ד', ומפולש בב' ראשו לרשות הרבים^{קב} או לכרמלית^{קג}, דינו כאלו היה מפולש בעקמומיתו לרשות הרבים או לכרמלית^{קד}, וצריך לעשות לו תיקון בעקמומיתו, לפי שהתיקון של מבוי מפולש

ומערבין את כולה^{צג}, על דרך שיתבאר בסי' שצ"ב^{צד}, ושוב אין מבואותיה צריכין שום תיקון^{צה}.

ויש אומרים^צ שאין צריך שיהיו נעולות בלילה, רק שיהיו ראויות לינעל, שאם משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן שיהיו ראויות לינעל.

ויש להחמיר כסברא הראשונה^{צז}, אף על פי שהעיקר כסברא האחרונה^{צח}.

^{צא} משמעות שו"ע שם (שסתם כדעת האוסרים, ואחר כך הביא "ויש אומרים", שהיא דעת המתירים (ראה כללי הפוסקים וההוראה ס"י עג). ורמ"א ס"י שמה ס"ז (אין דלתותיו נעולות בלילה, הווי רשות הרבים).

וכן הוא לעיל שם ס"יא (והוא שאין הדלתות ננעלות בלילה, כמו שיתבאר בסימן שס"ד).

^{צב} דרכי משה ס"ק א (כיון דהמגיד משנה ורבינו הטור כתבו דדברי הרמב"ם עיקר, אין לזוז מדבריהם).

^{צג} סעיף יב (ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים, אלא כרמלית. ועל פי דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה, ואין למחות בידם, שיש להם על מי שיסמכו (וכל ירא שמים יחמיר לעצמו), ושם נסמן.

^ק ולפי דעה זו סגי בצורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן, כמבואר בפסקי עירובין למהר"ם מרוטנברג ס"י קלב. הובא במרדכי עירובין רמז תקט (לדין דלית לן רשות הרבים לא בעו נעילה, דאפילו בסרטיא מכאן ובקעה מכאן, אמרינן לעיל דברי הכל עושה צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן, ולא בעי נעילת דלת). הגהות מיימוניות הל' עירובין פ"ב אות ו. דרכי משה שם.

וראה חידושי צמח צדק סד, א-ב (ודוחק לומר דסומכין על דעת הפוסקים דרשות הרבים בעינן דוקא ס' רבוא בוקעין בו, דהא גדולי הפוסקים חולקים על זה, ואין סמכין על זה באיסור דאורייתא, דהא אמר רבי יוחנן כשאין דלתותיה ננעלות חייבין עליה משום רשות הרבים ... דאין ראי' גמורה דגם בצורת הפתח אמרינן כן מדאורייתא. ועוד דגם בדרבנן באיסור שבת יש לחוש לגדולי הפוסקים, דלא בעינן לתנאי דרשות הרבים שיהי' ס' רבוא בוקעין בו).

^{קא} רב שם ו, א (מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש). טור ושו"ע ס"ג (מבוי עקום כמין דליית, דינו כאלו היה מפולש בעקמומית).

^{קב} רש"י שם ד"ה מבוי עקום (ושני פתחיו לרשות הרבים), ושם ע"ב (שני פתחיו מפולשין לרשות הרבים אחת).

^{קג} ט"ז ס"ק ב (מפולש אין בו חילוק בין לרשות הרבים בין לכרמלית, כמ"ש רס"י זה, ואם כן גם לדין במבוי עקום צריך תיקון כמו במפולש). מ"א ס"י שסג ס"ק כז (דאף בעקמומיתו צריך תיקון, דאין חילוק בין רשות הרבים לכרמלית).

וכן הוא לקמן ס"ו וס"ז (לרשות הרבים או לכרמלית).

^{קד} רש"י שם ד"ה תורתו כמפולש (דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לרשות הרבים). לבוש ס"ג (דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לרשות הרבים).

^{צא} עירובין קא, א (מהדרו אינהו כרמלית, דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים). רש"י שם (דהא ירושלים כולה כרמלית היא, שהיא כולה כחצר של רבים שלא עירבו, דהואיל ודלתותיה ננעלות בלילה מערבין את כולה). ודף ו, ב ד"ה ירושלים (נעילת דלתות משויא לה כחצר של רבים ומערבין את כולה). רמב"ם ריש הל' עירובין (מדינה שהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים, שיש לה דלתות וננעלות בלילה, שכולה רשות היחיד היא).

והיינו גם השווקים (פלטיא) שבה היא רשות היחיד. ונתבאר בחידושי צמח צדק לד, רע"א (כדלעיל ס"י שמה ס"יא הערה לח).

^{צב} ס"א (עיר ... אם הכשירו מבואותיה כהלכתם ... או בדלתות כמו שנתבאר בסימן שס"ד, הרי הם יכולים להשתתף כולם שיתוף אחד ויטלטלו בכל העיר).

^{צג} רא"ש פ"א ס"ח (השתא דנעולות דלתותיה בלילה, הוה ליה כחצר של רבים, שמערבין את כולה, ואין מבואותיה צריכין תיקון). טור ושו"ע שם (ואחר שעשה לה תיקון דלתות, חשובה כולה כחצר אחד, ואין מבואותיה צריכין תיקון).

^{צד} שמואל שם ו, ב (אמר רב יהודה אמר שמואל אינו צריך לנעול, וכן אמר ר' מתנה אמר שמואל אינו צריך לנעול, איכא דאמרי אמר רב מתנה בדידי הוה עובדא ואמר לי שמואל אין צריך לנעול ... כיון דראויות לנעול אע"פ שאין ננעלות). ואף אמרינן בגמרא שם דמירי במבוי המפולש (דלת מכאן ולחי וקורה מכאן). סבירא להני פוסקים שכך הוא גם ברשות הרבים. רמב"ם פ"ז ה"י (שני כותלים ברשות הרבים והעם עוברים ביניהם, כיצד מכשיר ביניהם, עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן ואחר כך יעשה ביניהם רשות היחיד, ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה, אבל צריך שיהיו ראויות להנעל). טור (והרמב"ם ז"ל כתב ואינו צריך לנעול בלילה, אבל צריך שיהו ראוין לנעול, היו משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן לנעול, וכן נראה מסוגיית ההלכה). מ"מ שם (וסובר שזו הסוגיא שאמרו לחנניא אליבא דבית הלל וכו' היא, משום דנפקא מינה לדין בהכשר רשות הרבים, ושערי דנהרדעא שהיו סתומים עפר ואמר להם רב נחמן פנו העפר כדי שיהו ראויין לינעל, שערי רשות הרבים גמורה היו. אבל בהלכות, דבעינן ננעלות בלילה וכרבי יוחנן, ולא הביאו מסוגיא דצריך לנעול כלל. ודברי רבינו עיקר לפסוק דלא כרבי יוחנן, מכח ההיא דעושין פסין). דעה הב' שבשו"ע שם (ויש אומרים אף על פי שאין ננעלות, אבל צריך שיהיו ראויות לינעל).

והיינו שאף דקיי"ל כרבי יוחנן (כדלעיל הערה צא). מכל מקום, קיי"ל בפרט הזה כשמואל (ולא כרבי יוחנן).

שצורת פתח חולקת רשויות כמ"ש בסי' שס"ג^{ק"ב}:

ו מבואות הפתוחים אלו לאלו, הרי כולם במקום פתיחתן זה לזה דינם כמבוי עקום, וצריכים שם תיקון שנתבאר, שכיון שהחיצון פתוח לרשות הרבים^{ק"ב} או לכרמלית^{ק"ב}, הרי אותו מבוי שפתוח אליו חשוב כפתוח לרשות הרבים או לכרמלית, מטעם שנתבאר במבוי אחד שמתעקם, וכן מבוי הפתוח לאותו מבוי, וכן כולם:

ז מבוי העשוי כנדל, דהיינו מבוי גדול שהרבה מבואות קטנים פתוחים לו משני צדדיו, כעין שרץ הנקרא נדל שיש לו שורה של רגלים מצד זה ומצד זה, וראשי השניים של מבואות הקטנים פתוחים לרשות הרבים או לכרמלית, עושה לכל אחד במקום פתיחתו לגדול צורת פתח, לפי ששם הוא כמבוי עקום^{ק"ט}.

צריך שיהא נראה לכל בני המבוי^{ק"ה}, ואם כן התיקון שבראש זה אינו מועיל להדרים בראש זה^{ק"ו}.

וצריך שיעשה צורת פתח בעקמומית, כדי שיהא הצורת פתח שהוא תיקון של מבוי מפולש נראית להדרים כאן ולהדרים כאן, ובשני ראשיו יעשה לכל א' לחי או קורה^{ק"ז}. וכל שכן אם יעשה צורת פתח בכל אחד מב' ראשיו ולחי או קורה בעקמומיתו^{ק"ח}.

ואם עשוי כמין ח'^{ק"ט}, צריך צורת פתח בשני עקמומיותיו, ולחי או קורה בשני ראשיו^{ק"י}.

ולאחר שעשה צורת פתח בעקמומית, יכולין לחלק עירובם, שהדרים מצד זה של צורת פתח יערבו לעצמן והדרים מצד זה יערבו לעצמן. או אם שבני צד זה עירבו ביניהם ובני צד זה לא יערבו, אין אוסרים אלו על אלו, אלא אלו אוסרים בחלקם ואלו מותרים בחלקם^{ק"יא},

פתוח לרשות הרבים לכל אחד ואחד). הובא במ"א ס"ק ג.

^{ק"ב} סעיף לב (לחי וקורה שבמבוי גמור, אין מועילין לענין שלא יאסרו דיוורין שמצד זה של הלחי על דיוורין שמצד הב', אם הלחי הוא באמצע המבוי), וסל"ח (העמיד לחי באמצע מבוי ... אין לחי הפנימי מועיל לחלק המבוי שלא יצטרכו חצירות החיצונות והפנימיות לערב יחד ... אינה מחיצה גמורה שיוכל לחלק רשות אחת לשתיים, שלזה צריך מחיצה גמורה ... אבל אם העמידו באמצע המבוי שני פסין ... או שעשו צורת פתח ... הרי זו מחיצה גמורה, ומועלת לחלק המבוי שלא יצטרכו החיצונים והפנימים לערב).

^{ק"ג} רא"ש בתשובה כלל כא ס"ט (כיון שפתיחת המבוי החיצון לרשות הרבים, הרי אותו מבוי שפתוח אליו בעקמומיתו חשוב כפתוח לרשות הרבים, וכן מבוי הפתוח לאותו מבוי וכן כלן אין חילוק). שו"ע ס"ד (מבואות הפתוחים אלו לאלו, ואין העקום של אחד מהם נוטה לרשות הרבים. כיון שפתיחת המבוי החיצון לרשות הרבים, הרי אותו מבוי שפתוח אליו בעקמומיתו חשיב כפתוח לרשות הרבים, וכן מבוי הפתוח לאותו מבוי, וכן כולם).

^{ק"ד} כדלעיל ס"ה (לרשות הרבים או לכרמלית), ושם (הערה קג).

^{ק"ט} עירובין ח, ב (מבוי העשוי כנדל (שרץ שיש לו רגלים הרבה ... זה נדל, מבוי העשוי כנדל שפתוחין לו מבואות הרבה, וראשיהן פתוחין לרשות הרבים, וראשו פתוח לרשות הרבים אחר, רש"י) ... אמר רבא עושה צורת הפתח לכולהו (הקטנים) להאי גיסא (בעקמומיתו לצד מבוי גדול), ואידך גיסא (לרשות הרבים) מישתרו בלחי וקורה). טור ושו"ע ס"ה (מבוי העשוי כנדל, דהיינו מבוי גדול שהרבה מבואות קטנים פתוחים לו, וראשי השניים פתוחים לרשות הרבים, ... עושה לכל אחד במקום פתיחתו למבוי גדול צורת פתח, ובראשו השני הפתוח לרשות הרבים לחי, או קורה). ט"ז ס"ק ג (הוא שרץ שיש לו

^{ק"ה} תוס' שם סד"ה תורתו כמפולש (ואין לתמוה למה יהיה מבוי עקום חמור ממפולש גמור דסגי בצורת הפתח ולחי אחד, דבעינן שיראה צורת הפתח כל בני המבוי). רא"ש פ"א ס"ו (וצריך ליתן טעם אמאי בעי טפי ממבוי מפולש שפילושו ביותר. ויש לומר כדי שיראו צורת הפתח בני מבוי זה ובני מבוי זה).

^{ק"ו} ומה שאין נוהגים כן במבואות שלנו, יתבאר לקמן ס"ט.

^{ק"ז} רש"י שם (צריך לשני פתחיו לצד רשות הרבים לחי לכל רוח, ובעקמומיתו צריך צורת פתח).

^{ק"ח} רא"ש שם (או צורת הפתח מכאן וצורת הפתח מכאן, ולחי בעקמומיתו). טור ושו"ע שם (וצריך צורת פתח בעקמומיתו, ובשני ראשיו לכל אחד לחי או קורה, או צורת פתח בכל אחד משני ראשיו, ולחי או קורה בעקמומיתו).

^{ק"ט} אף ששני הפתחים הם לרשות הרבים אחד, כדלעיל סי' שסג סל"ט בשו"ג.

^{ק"י} גמרא ו, ב (ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא, רמי עליה חומריה דרב ... דאמר תורתו כמפולש), ופרש"י (שני פתחיו מפולשין לרשות הרבים אחת). טור ושו"ע שם (ואם עשוי כמין חי"ת, צריך צורת פתח בשני עקמומיותו, ולחי או קורה בשני ראשיו).

וכן הדין במבוי שאינו מפולש, שהוא רחב כי אמה, וחילקוהו בפס, כדלעיל סי' שסג סל"ט (ומן הפס עד הכותל אמצעי של המבוי צריך לעשות שם צורת הפתח, אפילו אין שם יותר מעשרה, לפי ששם מפולשים ב' מבואות אלו כל אחד לחבירו, ופילוש זה דינו כפילוש לרשות הרבים, כמו שיתבאר בסימן שס"ד במבוי עקום. ויש אומרים שאין צריך לעשות שם צורת הפתח, אלא אם כן יש שם יותר מעשרה, ויש להחמיר כסברא הראשונה).

^{ק"יא} רבינו יהונתן על הר"ף ב, א ד"ה איתמר מבוי עקום (ואף על פי שיש רשות לכל אחד ואחד מאלו המבואות העקומות לדרוס על חבירו ואין לעכב בידיהם, אפילו הכי אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן לא אסרי אהדדי, לפי שהרי יש להם פתח

ואף שלענין פילוש לרשות הרבים או לכרמלית
אנו מחמירים בהם כמו במבוי גמור^{קכב}. זהו לפי
שהם קרובים שם לרשות הרבים או לכרמלית.
מה שאין כן עקמומיתם שאינו קרוב לרשות
הרבים, אין מחמירים בו יותר מבחצר^{קכב}:

דכיון דסתם רמ"א וכתב כל מבואות שלנו יש להם
דין חצירות ... כיון שאין בתים וחצירות פתוחות
לתוכו יש בהם דין חצר, ובחצר אין חילוק בין עקום
לשוה, אין צריך אלא תיקון אחד בראשו).

והיינו שבזמנם לא היו בתים וחצרות פתוחים לתוכו
כראוי (שבכל חצר היי רק בית אחד); משא"כ
בזמנינו, רוב הבתים שבעיירות יש בכל אחד מהם
כמה דירות (עד שצריכים לערב עירוב חצרות
ביניהם), ואם כן יש לכל בנין דין חצר (שיש בו כמה
דירות) ולכל מבוי דין מבוי. וכמבואר בשו"ת צמח
צדק סי' מא סוף אות ח (דמבואות דידן בתים
וחצרות פתוחים לתוכן ממש, ואין להם שום קולא
משאר מבוי, דאף אם החצר אין בה רק בית אחד,
מכל מקום כיון שיש בהבית כמה חדרים, יש לומר
שהם כשני בתים הפתוחים לחצר).

וכדלקמן סי' שסה ס"י (אפילו בבית אחד מחדר
לחדר, אם בכל חדר דר אדם אחד בפני עצמו).
ועאכ"כ שכן הוא בבניני מגורים שבהם כמה
דירות, שבכל דירה גרה משפחה נפרדת.

ויתירה מזו נהוג ברחובות רבים, שבין כל שני בתים
יש כביש צר (הנקראת בלשון המדינה Driveway),
עם מקום חניה פרטי לשני הבתים האלה, והרי זה
ממש חצר ששני בתים פתוחים לתוכו. ואם כן יש
לרוב זה דין מבוי, שצריך להוסיף צורת הפתח
בעקמומיותו, ובכל פינת רחוב.

ואם כן בטל טעם ההיתר שנתבאר כאן, ונשארת
שאלת המ"א הנ"ל (דאף בעקמומיתו צריך תיקון ...
וצ"ע שלא ראיתי נוהגין כן).

^{קכב} כדלעיל ס"ג.

^{קכב} מ"א שם (ומכל מקום לענין זה שם מבוי עליהם ...
בעיני צורת הפתח, כיון דקרובים לרשות הרבים,
כמ"ש הסמ"ק, אבל עקמומיתו דאין קרוב לרשות
הרבים אין צריך תיקון).

והיינו כמבואר בהגהת סמ"ק סי' רפב ס"ק יא (אף על
גב דאין חצרות פתוחות לתוכה, ואף על גב דלגבי
מבוי לא סגי בארכו יותר על רחבו עד דאיכא נמי
חצרות פתוחות לתוכו, מכל מקום גבי חצירות סגי
בארכו יתר על רחבו לבד. וכי תימא מאי שנא, ויש
לומר דמבוי שהוא קרוב לרשות הרבים לכך הצריכו
בו תרתי, אבל חצר רחוקה היא מרשות הרבים,
שהרי מבוי מפסיק בנתיים, סגי בחדא, והשתא
מבואות שלנו שסמוכות לרשות הרבים צריכים שני
לחיים ... ומבוי שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו,
או שאין בארכו ד' אמות, אין נותר אלא בבי לחיים,
או בפס ארבעה).

וכן הוא לעיל סי' שסג סל"ב (וחצר שארכה יתר על
רחבה אפילו משהו דינה כמבוי, וניתרת בלחי או
קורה, ואף על פי שאין חצירות ובתים פתוחין
לתוכה. שלא הצריכו כן אלא במבוי שהוא פתוח
וקרוב לרשות הרבים או לכרמלית, אבל לא בחצר
שהיא רחוקה מרשות הרבים או הכרמלית, שהיא
פתוחה למבוי, והמבוי פתוח להן).

ואפילו אם המבואות הקטנים שבצד זה הם
מכוונים ממש כנגד אותם שבצד זה, שנמצא כל
אחד מהם עם אותו המכוון נגדו בצד השני הם
כמבוי אחד מפולש ואין כאן עיקום כלל. מכל
מקום הרי כל אחד מהם הוא כמבוי עקום עם
הגדול, שהרי מה שפתוח לגדול הוא כפתוח
לרשות הרבים^{קטז}, הואיל ואי אפשר לראות בו
התיקון של הגדול, כמו שנתבאר במבוי אחד
שמתעקם. ואין צריך לומר אם המבואות שבצד
זה אינם מכוונים כנגד אותם שבצד זה. ואין
צריך לומר אם אין שם מבואות אלא מצד אחד
בלבד^{קטז}:

ח ובראשי השניים של מבואות הקטנים
הפתוחים לרשות הרבים או לכרמלית, יעשה
לחי או קורה^{ק"ח}. ובמבוי הגדול, אם הוא
מפולש, עושה צורת פתח בראשו האחד
ובראשו הב' לחי או קורה. ואם אינו מפולש,
עושה לחי או קורה בראשו^{ק"ט}:

ט וכל דיני מבוי עקום הם במבוי שבתים
וחצירות פתוחים לתוכו כראוי, אבל מבואות
שלנו שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו כראוי,
ודינם כחצר, אינם צריכים שום תיקון
בעקמומיתם, כמו שאין צריך בחצר עקומה^{ק"ב}.

רגלים הרבה, כן הוא מבוי זה שפתוחין לו מבואות
הרבה בשורה אחת).

^{קטז} רמב"ם פי"ז הי"ט (אף על פי שאינן מכוונין זה
כנגד זה). טור ושו"ע שם (אפילו אין פתחי הקטנים
שמכאן ומכאן מכוונים זה כנגד זה). ב"י ד"ה ומ"ש
אפילו אין (משמע מדבריו דכשהם מכוונים זה כנגד
זה נמי צריכין תיקון לכל אחד ואחד במקום
פתיחתו למבוי). ב"ח ד"ה והעשוי כנדל (הבית יוסף
הבין מדברי התוספות שאם היו מכוונים זה כנגד זה
לא היו צריכין שום תיקון במקום פתיחתן למבוי,
דהוי להו שני מבואות הקטנים כמבוי אחד ארוך
עכ"ל, ונראה לי דלא דק). מ"א ס"ק ד (משמע דגם
במכוונים בעי תיקון זה, דהא מכל מקום כל אחד
כמבוי עקום עם הגדול).

^{ק"ז} שו"ת מהר"י בן לב ח"ג סי' עד (וצריך לעיין אם יש
לחלק בין היכא דאיכא שבילים מכאן ומכאן,
להיכא דליכא שבילין אלא מצד אחד ... ומסתברא
לי דאין לחלק ביניהם). מ"א שם (ור"י בן לב כתב
דאפילו ליכא שבילין אלא מצד אחד צריך תיקון
זה).

^{ק"ח} רבא שם (ואידך גיסא מישתרו בלחי וקורה). טור
ושו"ע שם (ובראשו השני הפתוח לרשות הרבים
לחי, או קורה).

^{ק"ט} טור ושו"ע שם (ובמבוי הגדול, אם הוא מפולש
עושה צורת פתח מצד אחד ומצדו השני לחי או
קורה. ואם הוא סתום, עושה לחי, או קורה,
בראשו).

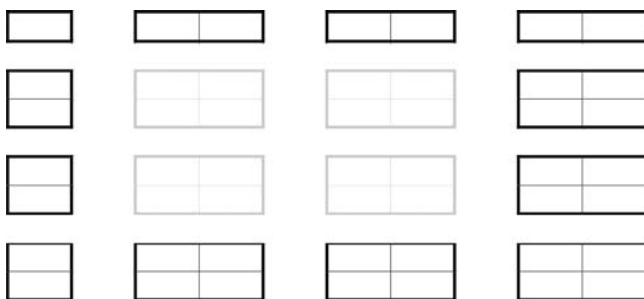
^{ק"ב} מ"א סי' שסג ס"ק כז (דאף בעקמומיתו צריך
תיקון ... וצ"ע שלא ראיתי נוהגין כן. ולכן נראה לי,

גם יתבאר לקמן, דהיינו דוקא כשכל שלוש המחיצות עשויות בידי אדם, משא"כ אם יש בהם שטחים של יותר מטי"ז אמה, של מחיצות הים העשויות בידי שמים, אין שלוש מחיצות אלו מועילות לבטל את דין רשות הרבים מהשטח שביניהן.

(ד) הבתים שברחובות הגדולות בעיירותינו צמודים זה לזה, והוא עומד מרובה על הפרוץ, ולכן המקום שבינם אינו רשות הרבים, ומועלת בו צורת הפתח, כמבואר בשוע"ר (סי" שסב סי"ח): **"כל היקף מחיצות ... אם הפרוץ כעומד שוה בשוה מותר ... שכך היא הלכה למשה מסיני שלא יהיה הרוב פרוץ"**.

וכפי שאפשר לראות בציור שלפנינו, שאם נתעלם מהרחובות האמצעיים, יהיו כל ד' המחיצות שמסביב "עומד מרובה על הפרוץ". ואם כן מועלת בו צורת הפתח – עכ"פ בחלק זה של העיר, שהוא מוקף ד' מחיצות של "עומד מרובה על הפרוץ".

אמנם יתבאר לקמן, דהיינו דוקא כשאין עוברים רחובות של ט"ז אמה ויותר, באמצע המחיצות האלו. משא"כ בעיירות הגדולות שלנו.

העירוב בעיירות הגדולות

עתה נבוא לברר את דין העירוב של צורת הפתח בעיירות הגדולות, לפי שיטת רבינו הזקן.

ארבעה טעמים ניתנו, על ידי כמה מרבני זמנינו, להתיר את העירוב של צורת הפתח, ברחובות שבעיירות הגדולות:

(א) לדעת הפוסקים שכל רחוב שאין ס' רבוא עוברים בו בכל יום, אינו רשות הרבים, ומועלת בו צורת הפתח, כמובא לעיל (סי' שמה סי"א): **"ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים אלא כרמלית. ועל פי דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה"**.

אמנם יתבאר לקמן, דהיינו דוקא בעיירות הקטנות שאין בהם ששים רבוא תושבים, משא"כ בעיירות הגדולות שלנו.

(ב) שכל רחוב שאינו מפולש ומכוון ישר משער העיר לשער העיר אינו רשות הרבים, ומועלת בו צורת הפתח, כמובא לעיל (שם): **"איזו היא רשות הרבים רחובות ושווקים ... שהם מפולשים משער לשער, דהיינו שהשערים מכוונים זה כנגד זה, הרי יש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רשות הרבים"**. משא"כ בעיירות שלנו, אין הרחובות מפולשים ומכוונים משער לשער.

אמנם יתבאר לקמן, דהיינו דוקא בעיר המוקפת חומה, משא"כ בעיירות הגדולות שלנו.

(ג) חלק המערבי של עירנו ברוקלין מוקף ג' מחיצות אצל הים (ונכלל בהיקף זה, לערך עד רחוב יוטיקא שבשכונתנו קראון הייטס), שאם כן אין לו דין רשות הרבים מן התורה, אלא רשות היחיד או כרמלית, ומועלת בו צורת הפתח, כמובא לעיל (סי' שמה סי"ו): **"מקום המוקף ג' מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית ... הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב ... אם הוא פתוח לרשות הרבים, הזורק לתוכו פטור, שאינו כרשות היחיד מן התורה"**. ואם כן מועלת צורת הפתח – עכ"פ בחלק זה של העיר, שמוקף ג' מחיצות.

אמנם יתבאר לקמן, דהיינו דוקא כשבאמצע המחיצה האמצעית, לא עוברים גשרים של ט"ז אמה ויותר, משא"כ בעירינו, שיוצאים כמה גשרים במערב העיר (אל מנהטן ואל סטעטן איילנד).

וכמו לדוגמה הרחוב איסטערן פארקוויי שבשכונתנו, אשר רחבו יותר ממאה אמה, ארכו יותר מ-5 קילומטר, והוא מפוצל במשך ארכו לכ-30 רחובות גדולים וקטנים החוצים אותו, כך שבסך הכל עוברים לארכו ולרחבו ששים ריבוא בכל יום, הן הולכי רגל, והן הנוסעים במכוניות או ברכבת התחתית.

מכל מקום לא יועיל ישוב זה כלום, לפי מה שהובא לעיל משוע"ר (סי' שמה סי"א): **"איזו היא רשות הרבים, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה על ט"ז אמה"**, ושם נסמן (הערה לה). ונצטרך אם כן לפרש, שכל הששים רבוא עוברים בכל יום – בתוך השטח הקטן הזה עצמו של "ט"ז אמה על ט"ז אמה". וזה הרי אינו במציאות כלל –

שהרי בכל המעת לעת יש רק 84 אלף שניות. וכיון שהולכים ברשות הרבים רק ביום ולא בלילה (כדמוכח מהלכות עד דכליא ריגלא דתרמודאי, ועוד), הרי במשך י"ב שעות היום ישנם רק 42 אלף שניות. וכדי שיעברו ששים ריבוא ברשות הרבים הזה, שארכו ורחבו אינו אלא ט"ז אמת, אי אפשר הדבר אלא אם כן יעברו בכל שניה 15 איש, והיינו על ידי שיצטופפו כולם יחד ב-15 שורות (בתוך 16 אמה), וירוצו כל היום באופן של מרתון, באופן שכל שניה יעברו 15 איש. וזה הרי לא מציאותי כלל.

ומכל שכן שלא יועיל זאת ל"פלטיא", שהוא "שוק" שבאים אליו אנשים לקניות, כמבואר בשוע"ר (סי' שמה סכ"א): **"האסטוונית ... יושבים שם הסוחרים על אצטבאות ... מקום פנוי שבין העמודים הוא רשות הרבים, כיון שרבים בוקעים שם, ואע"פ שבין עמוד לעמוד אין שם רוחב ט"ז אמה כשיעור רוחב רשות הרבים, ואפילו אין שם אפילו י"ג אמה ושליש"**. שבדאי אין הפירוש בזה, שבתוך המקום הקטן הזה שבשוק, רצים ששים רבוא בכל יום, בין האצטבאות, ואם כן, איך תהיי אפשרות לאנשים לבוא לקנות בו. ועוד הוכחות רבות לזה שהובאו לעיל (בהערה שם).

ועל כרחינו לפרש הדברים, שכיון שיש בעיר הזאת ששים רבוא תושבים, וכיון שמקום זה עשוי כל יום להילוך כל ששים רבוא תושבי העיר, לכן יש גם ברשות הרבים הזה "דריסת רגלי" ששים רבוא, שהם "מצויין בה", והם "בוקעים בו", והם "שולטין בה" ו"עוברים בה", אף שאינו במציאות שכל הששים רבוא יעברו ברשות הרבים הזה במשך יום אחד.

וכיון שעירנו ברוקלין יש בה הרבה יותר מששים ריבוא, וכיון שהרחובות שבו עשויים

אחר כך תתבאר שיטת רבינו הזקן, מתי מועלת צורת הפתח:

(א) בסמטאות שבעיירות הגדולות שיש בהם ס' רבוא.

(ב) ברחובות שבעיירות הקטנות שאין בהם ס' רבוא.

רחוב שבוקעים בו ס' רבוא בכל יום

כבר הובא לעיל משוע"ר (סי' שמה סי"א): **"ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים"**.

וכעין זה בסי' שסג סמ"ב (להאומרים שאין בקיעת הרבים חשובה לעשות רשות הרבים ... אלא אם כן בוקעים בו ששים רבוא בכל יום).

ולפום ריהטא הי' נראה לכאורה לפרש הדברים כפשוטם, שכל רחוב שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים, ומועלת בו צורת הפתח. וכן רוב הרחובות שבעירנו, אינם רשות הרבים, ומועלת בהם צורת הפתח.

אמנם נתבאר לעיל שם (הערה מח), שכמעט בכל המקורות של הדעה הזאת, בתשובות הגאונים והראשונים, וכמעט בכל המקומות שבשוע"ר, נתבאר הפירוש בזה, שאין צריך שיעברו ס' רבוא בכל יום ברשות הרבים זו עצמה, כי אם שיהיו בתוך העיר ששים רבוא תושבים, והרחוב הזה עשוי להילוך כל בני העיר.

ואשר כן נתפרש גם בשיחה שבתורת מנחם, ואשר כן הוכיח גם באגרות משה ועוד, ואשר כן פשוט וברור גם מעצם ההלכה הזאת, לפי שיטה זו.

ומי שירצה לומר, שרחובות אלו שאין עוברים ששים רבוא עוברים בו כל יום אין להם דין רשות הרבים גמורה, בהכרח יצטרך לומר גם, שכל המציאות של רשות הרבים אינה יכולה להיות, ולא היתה יכולה להיות, בשום זמן ובשום מקום בעולם. וזה נגד החוש, ונגד כל המבואר בש"ס ופוסקים (כמבואר כל זה בהערה לעיל שם).

ואף אם ימצא מי שיטען, שלפי שיטה זו, שייך הדבר שיהי' רשות הרבים, עכ"פ ברחוב ארוך ורחב ביותר, אשר בכל משך ארכו מפוצל הוא לרחובות רבים (כמו נדל), ודרך כל אחד מהרחובות הרבים עוברים עשרות אלפים במשך כל יום ויום, עד שמצטרפים כולם לששים ריבוא שעוברים ביום אחד – בכל משך ארכו ורחבו של הרחוב הזה בעצמו.

ואפילו בירושלים המוקפת חומה, שממנה למדנו הלכה זו שדוקא הרחובות המפולשים משער לשער ומכוונים זה כנגד זה הם רשות הרבים, היינו דוקא בתוך החומה. משא"כ מיד כשהדרך יוצאת משער החומה, מיד היא פונה מהדרך הישרה לימין או לשמאל, שהרי ירושלים היא בהרים, ואי אפשר במציאות שדרך היציאה מירושלים תלך ישר באופן מכוון – מגובה ההר לעמקו, שהרי כל דרך היורדת מההר חייבת ללכת בעקלתון ובעיגול עד שתדך מן ההר. ומכל מקום הדרך היא רשות הרבים, כיון שמחוץ לחומה אין צורך שתהיי מכוונת בדרך ישרה.

ויתירה מזו שאפילו תוך העיר המוקפת חומה, אם כמה מהרחובות שבה מפולשים ומכוונים משער לשער, אזי גם שאר הרחובות שביניהם הם רשות הרבים גמורה, אף שאינם מכוונים משער לשער, וכמובא לעיל (מסי' שמה סי"א): **"וכן מבואות רחבים ט"ז אמה המפולשים מרחוב לרחוב"** (אף שאין המבואות מפולשים משער לשער); דסגי מה שהם מפולשים אל הרחובות שהם "מפולשים משער לשער", וכמו בצירור דלעיל שם (הערה מ).

ויתירה מזו, שגם הרחוב הזה עצמו, המפולש מרשות הרבים לרשות הרבים, אינו צריך להיות מכוון זה כנגד זה, ואפילו הוא פחות מרחוב ט"ז אמה, מכל מקום נחשב רשות הרבים גמורה, כמובא לעיל שם (מסי' שמה סי"ב): **"מבואות המפולשים לרשות הרבים מב' ראשיהם, וארכן לאורך רשות הרבים, אע"פ שאין ברחבן ט"ז אמה, הרי הם רשות הרבים גמורה"**. היינו דמיירי במבוי עקום, שארכו לאורך רשות הרבים, ושני קצוותיו מתעקמים באלכסון ומפולשים לרשות הרבים (כמו בצירור דלעיל הערה נו), ומכל מקום "הרי הם רשות הרבים גמורה".

יוצא אם כן שכל הרחובות שבעירנו, שאינה מוקפת חומה, הן רשות הרבים גמורה, אף שאינן ישרות ומכוונות מקצה זה לקצה זה, ולכן אין צורת הפתח מועלת בהם.

ג' מחיצות מסביב

הטעם השלישי שכמה מרבני זמנינו רוצים להתיר צורת הפתח בעיירתנו ברוקלין, כיון שחלק המערבי של עירנו ברוקלין, מוקף ג' מחיצות אצל הים (לערך עד רחוב יוטיקא שבשכונתנו קראון הייטס), וכבר הובא לעיל משוע"ר (סי' שמה סי"ו): **"מקום המוקף ג' מחיצות גמורות, אלא שפרוץ ופתוח לגמרי ברוח רביעית ... הרי הוא רשות היחיד גמורה**

להילוך ונסיעת כל בני העיר, אם כן מובן, שהרחובות שבהם הנם רשות הרבים גמורה, ואין צורת הפתח מועלת בהם.

שערים המכוונים זה כנגד זה

הטעם השני שרוצים כמה מרבני זמנינו להתיר צורת הפתח בעיירות הגדולות, על פי מה שהובא לעיל משוע"ר (סי' שמה סי"א): **"איזו היא רשות הרבים רחובות ושווקים ... ואפילו יש להם חומה אלא שהם מפולשים משער לשער, דהיינו שהשערים מכוונים זה כנגד זה, הרי יש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רשות הרבים"**.

שמטעם זה, כל העיירות הגדולות אין להם דין רשות הרבים גמורה, שהרי אין כאן רחוב אחד ארוך החוצה את כל העיר, וממשיך ויוצא מן העיר באופן "שהשערים מכוונים זה כנגד זה".

אמנם נתבאר לעיל שם (הערה לט), שמפורש בשוע"ר, דהיינו דוקא אם "יש להם חומה", שאז צריך שיהיו "מפולשים משער לשער". משא"כ אם "אין להם חומה סביב", אין צריך "שהשערים מכוונים זה כנגד זה".

שכן הוא במקור הלכה זו ברש"י עירובין (ו, א ד"ה רשות הרבים): **"ועיר שמצויין בה ששים ריבוא, ואין בה חומה, (או) שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער"**.

ונתפרש יותר בראבי"ה (עירובין סי' שעט): **"עיירות שאין להן חומה, שראשי רשות הרבים שלהן מפולשין, הוי רשות הרבים. ואם מוקפין חומה, ורשות הרבים שלהם מכוון ומפולש משער לשער ברוחב י"ו אמות, הוי רשות הרבים"**.

וכן מסיק בחידושי צמח צדק: **"אבל בעיר שאינה מוקפת חומה, אז יש לומר הרחוב חשוב רשות הרבים אף שאינו מפולש"**.

ולפי זה מסיק שם כן אף לענין הרחובות שבעיירה ליובאוויטש: **"וכמו בעירנו ליובאוויטש ... אינם מפולשים משער לשער, רוצה לומר אינן מכוונין זה כנגד זה, שהשער של המסלה ההולכת לעיר דובראוונא והשער של המסלה ההולכת לוויטעפסק או לרודניא אינן מכוונות כלל זה נגד זה ... שכולם מפולשים לפלטיא הוא הרחוב שבאמצע העיר ששם החנויות כולם ... מוקפת חומה שאני"**.

וכן מסיק באגרות משה (שדווקא בעיר מוקפת חומה צריך שהשערים יהיו מכוונים זה כנגד זה).

מבטלת את המחיצה האמצעית, שמקפת חלק מהעיר.

ואף שבסוף הגשרים שבעירנו יש צורת הפתח. מכל מקום נתבאר לעיל (סוף הערה פז), שגם אם נקבל למסקנא, שעל ידי צורת הפתח נעשה כל המקום שבינתיים רשות היחיד מן התורה; מכל מקום אין זה מועיל לעירוב שעושים אחר כך בצורת הפתח נוסף. שהרי כך תקנו חכמים, שבמקום שהוא רשות הרבים בלי צורת הפתח, לא יועיל שום צורת הפתח, ולא שני צורות הפתח, כי אם דלתות.

אלא שיש סברה לומר, שה"שראנקען" לגביית המס נחשבות דלתות. ויש לעיין בזה במקום שאין ה"שראנקען" עוצרות אלא את המכוניות, ולא את הולכי הרגל. ונתבאר בהערה לעיל שם, שאפשר בזה מסתפק באגרות קודש (ח"ט אגרת ב'תרנד): "הערות לקונטרס הצעה לתיקון עירובין ... [מ"ש אודות מנהטן שהיא] לכו"ע רשות הרבים מן התורה, צ"ע ובירור, דכמדומה הרחובות כולם מסתיימות, סוף סוף, בגשרים ומנהרות הסתומות על ידי צורת הפתח, או גם מחיצה ו"שראנקען" כדי לגבות מס וכיו"ב."

וגם מלבד הגשרים, כמדומה יש חלקים יותר מט"ז אמה, אשר שם מחיצת הים היא בידי שמים, שאינה מועלת כלל לבטל את בקיעת ששים רבוא שבתוך העיר, כמבואר בשוע"ר (סי' שסג סמ"ד): "מבוי המפולש משני ראשיו לנהר או לתל שאינו עשוי בידי אדם, אינן מועילות להתירו בלא תיקון בשום אחד מראשיו, לפי שאם היו ששים רבוא בוקעים במבוי זה היה רשות הרבים גמורה ... שהואיל ואינן עשויות בידי אדם, אינן חשובות מחיצה כל כך שלא תבטל אותן בקיעת הרבים שבמבוי."

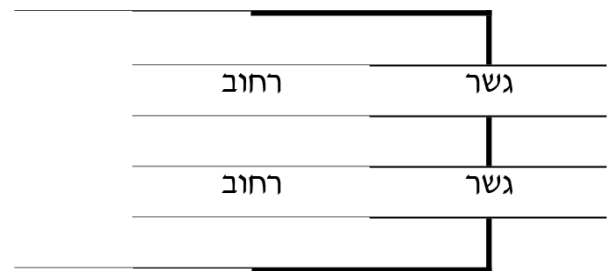
עומד מרובה על הפרוץ

והטעם הרביעי שכמה מרבני זמנינו רוצים להתיר צורת הפתח, גם בעיירות שאינן מוקפות בג' מחיצות, כיון שהבתים הצמודים שבעיירות הגדולות, הופכות את הרחוב ל"עומד מרובה על הפרוץ", שאינו רשות הרבים, ואם כן מועלת צורת הפתח – עכ"פ בחלק זה של העיר, שהוא מוקף ד' מחיצות של "עומד מרובה על הפרוץ".

אמנם פשוט שכל זה אינו מועיל, בשעה שבין הרחובות של הבתים הצמודים באופן של עומד מרובה על הפרוץ, עוברים הרחובות שהם רחבים יותר מט"ז אמה, שאם כן אין כאן מחיצה שהיא "עומד מרובה על הפרוץ", ואם כן מובן שיש עליהם כל דין רשות הרבים.

מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב", ואם כן מועלת צורת הפתח – עכ"פ בחלק זה של העיר, שמוקף ג' מחיצות.

אמנם פשוט שכל זה אינו מועיל, בשעה שבאמצע שלש מחיצות אלו, בצד המערבי של העיר, עוברים גשרים היוצאים מהעיר (אל מנהטן ואל סטעטן איילנד), שהם רחבים יותר מט"ז אמה, שהרי מחיצה שיש באמצעה פרצה רחבה יותר מט"ז אמה אינה מחיצה, ואם כן אין כאן שלוש מחיצות.

ואף שאפשר שתחת הגשר יש מחיצה עשר טפחים, בין הנהר ליבשה, שאומרים בו גוד אסיק.

מכל מקום אין אומרים בו גוד אסיק על גבי הגשר, שהרי שם אין המחיצה ניכרת, והיא גם מחיצה הנדרסת, וכפי שמסיק בשו"ת צמח צדק (סי' לט ס"ג): "בגשר שעושים על הנהר, שבנוי היטב בקרקע ובשפת הנהר, נראה דלכו"ע מבטל מחיצת הנהר, שלא תעלה במקום שהגשר שם לומר גוד אסיק, דהא הוי לה מחיצה שאין ניכרת ... הרי זה גם כן מחיצה נדרסת, לכן לא אמרינן גוד אסיק. ואם כן, אם הגשר רחבו רק עשרה אמות ולא יותר, יש לומר הרי זה כפתח ... אבל אם רחבו יותר מעשר אמות הוי לה כפרצה."

ואף שהמחיצות ניכרות הן למטה אצל המים, תחת הגשר.

מכל מקום גם בזה אומרים שמחיצה שאינה ניכרת למעלה אינה מועלת, כמבואר בשוע"ר (סי' שמה סכ"ג): "גג הבולט על מחיצות הבית, בענין שאין מחיצות הבית ניכרים ונראים לעומדים על הגג כשמסתכלין תחת רגליהם, כגון גגין שלנו, אין אומרים במחיצות אלו גוד אסיק, ולכן על גבי הגג אינו רשות היחיד ... ושאר הגג הוא פרוץ במילואו לבליטה זו, שמחיצות הבית אין אומרים בהם גוד אסיק להפסיק בין בליטה זו לשאר הגג, הואיל ואינן ניכרות למי שעומד על הגג."

והיינו שאף שמחיצות הבית ניכרות למטה, מכל מקום אינן ניכרות למי שעומד על גביו. וכיון שהגשר הוא רחב ט"ז אמה ויותר, הרי פרצה זו

הסמטאות שבעיירות הגדולות

עתה נבוא לברר, אם צורת הפתח מועלת בסמטאות שבעיירות הגדולות שדרים בהם ס' רבוא תושבים.

וכבר הועתק לעיל משוע"ר (סי' שסד ס"ד): **"אין צורת פתח מועלת לרשות הרבים גמורה ... הבא להכשיר רשות הרבים להתיר בה הטלטול צריך לעשות לה דלת מכאן ודלת מכאן"**.

ומכל מקום מועלת צורת הפתח בסמטאות הקטנות, כמובא לעיל משוע"ר (סי' שסד ס"א): **"מבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים, והוא עצמו אינו רשות הרבים, כגון שאין רבים בוקעים בו, או שאין ברחבו ט"ז אמה ... צריך צורת פתח"**.

וכמבואר לעיל (הערה ס), שאפילו אם רחבו ט"ז אמה, אלא "שאינו רבים בוקעים בו", היינו שאינו עשוי עבור כל בני העיר, אלא עבור אלו הדרים במבוי זה, כמו הסימטאות (הנקראות בלשון המדינה alleyway) שבזמנינו, מועלת בו צורת הפתח מכאן וצורת הפתח מכאן.

ולאידך, אף במקום ש"רבים בוקעים בו", מכל מקום מועיל בו צורת הפתח, כיון שהסמטאות הנ"ל אין בהן רוחב ט"ז אמה (לערך 24 רגל), וכמובא לעיל משוע"ר **"מבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים ... שאין ברחבו ט"ז אמה ... צריך צורת פתח"**.

ואף שיש אומרים שמבוי המפולש בשני ראשיו לרוחב רשות הרבים, סגי ב"ג אמה ושליש, כמובא לעיל משוע"ר (סי' שמה ס"ב): **"ויש אומרים שאינן רשות הרבים אלא אם כן רחבים י"ג אמה ושליש (ואז הם רשות הרבים אפילו הם מפולשים לרוחב רשות הרבים)"**.

מכל מקום, רוב הסימטאות (הנקראות בלשון המדינה alleyway) שבזמנינו, הן פחות מרוחב י"ג אמה ושליש (לערך 20 רגל), ולכן מועלת בהן צורת הפתח מכאן וצורת הפתח מכאן.

ויתירה מזו, שלפעמים אין צריך צורת הפתח מכאן וצורת הפתח מכאן, אלא סגי בצורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן, דהיינו בסימטאות אלו שרחבם פחות מ"אמות (לערך 15 רגל), כמובא לעיל משוע"ר (סי' שסד ס"א): **"צריך צורת פתח מכאן, ולחי או קורה מכאן, אם אינו רחב מעשר אמות"**.

אך מכל מקום נהגו בצורת הפתח מכאן וצורת הפתח מכאן, מטעם המבואר בשוע"ר (סי' שסב סל"ב): **"והמנהג הפשוט במדינות אלו לתקן כל המבואות על ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי**

ואף שהובא לעיל משוע"ר (סי' שמה ס"ה): **"כל מקום שיש לו שם ד' מחיצות, אע"פ שאינן שלימות אלא פרוצות באמצען, ואין בהן אלא אמה לכאן ואמה לכאן בכל זווית ... הרי זה רשות היחיד מן התורה, והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב"**.

הרי נתפרש בשוע"ר שם דהיינו דוקא "אם אין ביניהם אלא י"ג אמות ושליש".

ואף שהובא לעיל משוע"ר (סי' שמה ס"א): **"איזו היא רשות הרבים, רחובות, ושווקים, הרחבים ט"ז אמה ... ואפילו יש להם חומה אלא שהם מפולשים משער לשער ... אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברוחב רשות הרבים מכנגד חלל השער", דהיינו שאם יש אמה ברוחב רשות הרבים מכאן ומכאן אינו רשות הרבים. והוא כמבואר בתוס' (עירובין ו, ב ד"ה וכי תימא): "דמדאורייתא אין חילוק בין י"ג לי"ו". ונתבאר לעיל שם (הערה מג) המקור להלכה זו מהגמרא.**

מכל מקום היינו דוקא אם אין ביניהם ט"ז אמה, וכמובא לעיל שם מחידושי הצמח צדק: **"כיון שהוא פרוץ ברוחב י"ו אמה בשני מקומות הנ"ל, אע"פ שזולתן יש לו ד' מחיצות גמורות, מכל מקום ... אם יש בו שני פתחים גדולים ברוחב י"ו אמה, יש לומר דחשוב רשות הרבים"**.

ואף שהובא לעיל משוע"ר (סי' שמה ס"ו): **"אפילו אין בו אלא ב' מחיצות ולחי ... הרי הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב"**.

כבר הובא לעיל שם (הערה ח), מפוסקים רבים, דהיינו דוקא כשגם בלי הלחי אין מבוי זה רשות הרבים מצד עצמו, כגון שאין רבים בוקעים בו, או שאין ברחבו ט"ז אמה, כמובא לעיל משוע"ר (סי' שסד ס"א): **"מבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים, והוא עצמו אינו רשות הרבים, כגון שאין רבים בוקעים בו, או שאין ברחבו ט"ז אמה"**.

משא"כ הרחובות היוצאים מגי מחיצות אלו, והיוצאים מהבתים הצמודים שהם עומד מרובה על הפרוץ, שיש ברחבם ט"ז אמה, ורבים בוקעים בהם, שהם רחובות העשויים להילוך או נסיעת כל בני העיר, רשות הרבים הם מהתורה.

ואם כן אינה ניתרת אלא בדלתות, כמובא לעיל משוע"ר (סי' שסד ס"ד): **"אין צורת פתח מועלת לרשות הרבים גמורה ... הבא להכשיר רשות הרבים להתיר בה הטלטול צריך לעשות לה דלת מכאן ודלת מכאן"**.

אמנם למרות כל זאת, נהגו להקל ולסמוך על דברי הפוסקים דבעינן ס' רבוא, להתיר על ידי צורת הפתח, בכל העיירות שאין בהם ששים רבוא תושבים.

*

ויש טעם נוסף שלא לסמוך על עירוב זה של צורת הפתח, אף בעיירות שאין בהם ששים רבוא תושבים, כמובא לעיל משוע"ר (סי' שסד ס"ה-ו) "מבוי עקום כמין ד', ומפולש בב' ראשיו לרשות הרבים או לכרמלית .. צריך שיעשה צורת פתח בעקמומיתו ... מבואות הפתוחים אלו לאלו, הרי כולם במקום פתיחתן זה לזה דינם כמבוי עקום, וצריכים שם תיקון שנתבאר". והיינו שבעיירות הקטנות שעושין להן צורת הפתח מסביב, צריך צורת הפתח בכל פינת רחוב.

ואף שהובא לעיל משוע"ר (שם ס"ט) "מבואות שלנו שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו כראוי, ודינם כחצר, אינם צריכים שום תיקון בעקמומיתם".

כבר נתבאר לעיל שם (הערה קכ), דהיינו דוקא בזמנם, שלא היו בתים וחצרות פתוחים לתוך הרחוב; משא"כ בזמנינו, רוב הבתים שבעיירות יש בכל אחד מהם כמה דירות (עד שצריכים לערב עירוב חצרות ביניהם), ואם כן יש לכל בנין דין חצר (שיש בו כמה דירות), ולכל רחוב דין מבוי.

וכמובא לעיל שם משו"ת צמח צדק (סי' מא סוף אות ח): "דמבואות דידן בתים וחצרות פתוחים לתוכן ממש, ואין להם שום קולא משאר מבוי, דאף אם החצר אין בה רק בית אחד, מכל מקום כיון שיש בהבית כמה חדרים, יש לומר שהם כשני בתים הפתוחים לחצר".

ויתירה מזו נהוג בעירנו ברחובות רבים, שבין כל שני בתים יש סמטה קצרה (הנקראות בלשון המדינה Driveway), עם מקום חניה פרטי לשני הבתים האלה, והרי זה ממש חצר ששני בתים פתוחים לתוכו.

ואם כן יש לרחוב זה דין מבוי, שצריך להוסיף צורת הפתח בעקמומיתו, ובכל פינת רחוב.

... ואף שאין צריך צורת פתח בפחות מעשר, אעפ"כ נהגו בצורת פתח, כדי להתיר גם במבואות המפולשים שצריכים צורת פתח כמ"ש בסי' שס"ד".

ואף שיש מקום לחלק בזה בין מבוי הסתום (dead end) לבין מבוי המפולש. מכל מקום עדיף לתקן כמנהג הנ"ל גם במבוי המפולש, שתהיי צורת הפתח מכאן וצורת הפתח מכאן.

עיר שאין בה ששים ריבוא

כל האמור לעיל הוא בעיירות הגדולות שיש בהם ששים רבוא תושבים, משא"כ עיירות הקטנות שאין בהם ששים רבוא תושבים, הובא לעיל משוע"ר (סי' שמה ס"א): "ויש אומרים שכל שאין ששים ריבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים אלא כרמלית. ועל פי דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה. ואין למחות בידם שיש להם על מי שיסמכו (וכל ירא שמים יחמיר לעצמו)".

אמנם "כל ירא שמים יחמיר לעצמו", מהטעם שביאר רבינו בשולי הגליון (הובא לעיל הערה נא), כיון "שכן דעת גדולי הראשונים, וטעמם ונימוקם עמם, שלא נזכר ששים רבוא בגמרא".

ואף שבכמה מקומות נתבאר בשוע"ר, שאף לכתחלה יש להקל כדעה זו. היינו לענין אמירה לנכרי או בהפסד מרובה וכיו"ב (כמובא לעיל שם). משא"כ בלאו הכי "כל ירא שמים יחמיר לעצמו".

ומכל מקום סיים ש"אין למחות בידם, שיש להם על מי שיסמכו". וכבר הובא לעיל שם (הערה נ), מעשרות מקומות בשוע"ר, שכל מקום שהעיקר הוא כדעת האוסרים, אין בנו כח למחות בידי המקילים, כיון שיש להם על מי שיסמכו. וכמו בשוע"ר (סי' רמח), בקונטרס אחרון ס"ק ח): "שאין בנו כח למחות בידו, הואיל ויש לו על מי לסמוך".

וגם אדמו"ר הצמח צדק חשש לדעת המחמירים, כמובא לעיל (שם): "ודוחק לומר דסומכין על דעת הפוסקים דרשות הרבים בעינן דוקא ס' רבוא בוקעין בו, דהא גדולי הפוסקים חולקים על זה".

ולכן נהג כן גם אדמו"ר הצמח צדק בעצמו, להחמיר ברחובות העיירה הקטנה ליובאוויטש, אף שדרו בה רק כמה מאות בני אדם, כמובא לעיל מדבריו (שם): "בעירנו ליובאוויטש ... חשיבי כולם רשות הרבים ... להפוסקים דלא בעינן בקיעת ששים ריבוא".